

TAUTINIŲ bendrijų 2021 naujienos Nr. 1 (76)

Hadži Seraja Chanas Šapšalas – vyriausiasis karaimų dvasinis ir pasaulietinis vadovas (1873–1961)

Vida Montvydaitė apie atsivėrusias naujas galimybes, projektus ir neapykantos kalbos iššūkį

p. 4

Mahiras Gamzajevs: „Mano valstybė – Lietuva, o Tėvynė – Azerbaidžanas“

p. 10

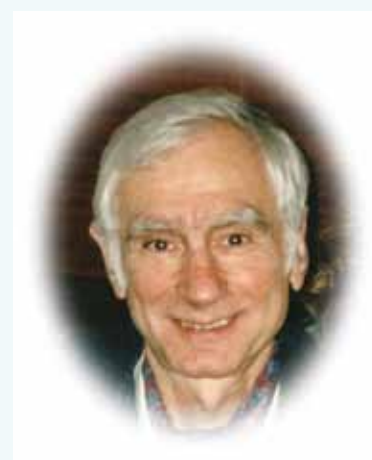
Lietuvių kalbos ugdymo iššūkiai tautinių mažumų darželiuose

p. 17

Lingvistikos eruditas – Valerijus Čekmonas

p. 14

Lietuvos totoriai – Lietuvos istorijos ir kultūros dalis

p. 19

Pusšimtis metų po neapykantos kraiste

p. 25

Festivalis „Kultūrų sodas“ – tarp 30-ies įsimintiniausių iniciatyvų

p. 23

T u r i n y s

TAUTINIŲ MAŽUMŲ DEPARTAMENTAS PRIE LRV	
Tautinėms mažumoms pristatytas teisės aktų sąvadas.....	2
Virtualus susitikimas su Moldovos tarptautinių santykių biuru	3
Sausio 27-ąją Pasaulis minėjo Tarptautinę holokausto aukų atminimo dieną.....	3
Projektams skirtas 362 250 eurų.....	3
Išrinkti premijos „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“ laimėtojai.....	3
Dalyvavo JAV valstybės departamento mokymuose	3
 AKTUALIJOS	
Vida Montvydaitė apie atsivėrusias naujas galimybes, projektus ir neapykantos kalbos iššūki	4
Seimas 2022-uosius metus paskelbė Lietuvos karaimų metais.....	5
Jurbarko Sinagogų aikštės memorialo kūrėjams –Tautinių mažumų departamento apdovanojimas	8
Ar Lietuvoje dar suskaičiuosime 159 tautybes?	9
Mahiras Gamzajevs: „Mano valstybė – Lietuva, o Tėvynė – Azerbaidžanas“ ..	10
Premjeri pristatyta strategija „Vilnijos kraštas 2040“	13
 JUOS PRISIMENAME	
Lingvistikos eruditas – Valerijus Čekmonas.....	14
Lietuvos tautų indėlis į Nepriklausomybės sieki.....	15
 ŠVIETIMAS	
Lietuvių kalbos ugdymo iššūkiai tautinių mažumų darželiuose	17
Paskirtos premijos už geriausius baigiamuosius mokslo darbus.....	18
 KULTŪRA	
Lietuvos totoriai – Lietuvos istorijos ir kultūros dalis	19
Lietuvos totorių kultūros ir istorijos metų minėjimo renginiai	22
Virtualus Dobrudžos turkų ir totorių muziejus.....	23
Festivalis „Kultūrų sodas“ – tarp 30-ies įsimintiniausių iniciatyvų.....	23
 BENDRUOMENĖS IR LIETUVA	
Pušimtis metų po neapykantos skraiste	25
Meilės kelias – nuo Taškento iki Vilniaus	27

Tautinėms mažumoms pristatytas teisės aktų sąvadas

Kovo 5 d. Tautinių mažumų departamentas pristatė dviejų dalių teisės aktų sąvadą „Tautinių mažumų teisinis reglamentavimas“. Renginyje dalyvavo Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, teisingumo ministrė Evelina Dobrovolska, Lietuvos diplomatė, humanitarinių mokslų daktarė, buvusi Tautybių departamento prie LRV generalinė direktorė Halina Kobeckaitė, ESBO aukščiausiojo komisaro tautinių mažumų klausimais patarėja teisės klausimais Elžbieta Kuzborska, mokslininkai, tautinių bendruomenių atstovai.

„Labai džiaugiuosi, kad dabar ir tautinių mažumų politikos ekspertai turės aktualų teisės aktų rinkinį. Šitos dvi knygos mums visiems taps tais informacijos šaltiniais, kurie turės būti ant stalo ne tik Tautinių mažumų departamente, bet ir pas daugumą šios srities ekspertų“, – pristatydama leidinį kalbėjo Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė.

Pasak direktorės, šiame leidinyje sudėtas mūsų šalies trisdešimtys metų kelias. „Šio leidinio sudarymo idėją man pasiūlė pirmoji Tautybių departamento prie LRV direktorė dr. Halina Kobeckaitė. Tai yra padėka tiems žmonėms, kurie, atgaivindami Lietuvos Nepriklausomybę, kurdami mūsų valstybės pagrindus, gebėjo susitarti dėl darnaus įvairių tautų sugyvenimo mūsų šalyje“, – sakė departamento direktorė.

Kartu su teisingumo ministre Evelina Dobrovolska 2020 m. parengtame leidinyje pateikiami ne tik Lietuvos teisės aktai, apibrėžiantys tautinių mažumų gyvenimą nuo valstybės Konstitucijos iki politikos strategijų ir veiklos planų, bet ir dvišaliai tarptautiniai susitarimai, kuriais mūsų šalis prisiėmė įsipareigojimus tiek Lietuvos tautinėms mažumoms, tiek ir kitoms valstybėms bei tarptau-

tinėms organizacijoms.

„Iki šiol informacija, kuri atskleidžia tautinių mažumų problemas, teisinį reglamentavimą ir mūsų šalies priimtus tarptautinius įsipareigojimus, buvo prieinama tik anglų kalba. Todėl rengiant tam tikrus dokumentus, ataskaitas, diskutuojant, kildavo klausimų – kokios yra tos gairės ir kokius etapus mes praėjome. Todėl labai džiaugiuosi, kad Tautinių mažumų departamentas inicijavo šitos knygos sudarymą. Jos didžiausia pridėtinė vertė yra tai, kad dabar mes turime labai išsamią informaciją apie tautines mažumas lietuvių kalba“, – sakė leidinio sudarytoja Evelina Dobrovolska.

„Lietuvoje mes pradėjome kurti tam tikrus įstatymus, teisinį reglamentavimą ir apskritai kalbėti apie tautines mažumas dar iki Nepriklausomybės paskelbimo. Jau visiems yra žinoma, kad Tautinių mažumų įstatymą mes priėmėme 1989 m. lapkričio 23 d. Tuo metu situacija labai skyrėsi nuo dabartinės, nes turėjome viską pradėti nuo nulio. Kai beveik visos tautinės mažumos buvo netekusios savo kultūrinio paveldo, reikėjo spręsti klausimus apie paveldo atgavimą, jo funkcionavimą, apie kalbų vartojimą. Viskas buvo aktualu. Į visą tai reikėjo atsižvelgti kuriant pirmąjį Tautinių mažumų įstatymą. Labai džiaugiuosi, kad Lietuva buvo pirmoji valstybė Europoje, kuri tokį įstatymą priėmė“, – prisiminimais apie Tautinių mažumų politikos teisinio reguliavimo pradžią Lietuvoje dalinosi dr. Halina Kobeckaitė.

Antroje sąvado dalyje pirmą kartą yra surinkti į lietuvių kalbą išversti Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos dokumentai

Nuotr. iš TMD archyvo

atskiromis tautinių mažumų teisių temomis, turintys tiesioginės įtakos Lietuvos tautinių mažumų gyvenimui. Nors šios rekomendacijos leidžiamos jau ilgą laiką, vis dėlto iki šiol jos nebuvo prieinamos lietuvių kalba, o tai apsunkindavo Lietuvos tautinių mažumų atstovų galimybes su jomis susipažinti.

„Ypač svarbu pažymėti, kad autoriai išvertė į lietuvių kalbą visas 10 ESBO rekomendacijų tautinių mažumų klausimais. Tai yra pirmas atvejis ESBO valstybių šeimoje, kada valstybė narė savo pačios iniciatyva išverčia visas tautinių mažumų komisaro rekomendacijas. Tai yra ištis labai sėkmingas pavyzdys. Toks Tautinių mažumų departamento žingsnis visų pirma parodo Lietuvos institucijų, atsakingų už tautinių mažumų politiką, profesionalumą ir tai, kaip svarbu teisingumo ministrei ir Tautinių mažumų departamentui yra tarptautinis bendradarbiavimas, tarptautinių standartų tautinių mažumų srityje plėtra ir propagavimas Lietuvoje“, – sakė Elžbieta Kuzborska.

Leidinio sudarytojai neabejoja, kad jis bus įdomus ir naudingas tautinėms bendruomenėms, teisininkams, žmogaus teisių gynėjams, sprendimų priėmėjams, studentams ir visiems besidomintiems Lietuvos tautinių mažumų tema. Taip pat viliamasi, kad leidinys taps praktiniu įrankiu tautinių mažumų atstovams, identifikuojant ir įgyvendinant savo teises ir teisėtus lūkesčius, ir leis sistemingai vertinti egzistuojantį teisinį reglamentavimą šioje srityje.

TMD inf.

Virtualus susitikimas su Moldovos tarptautinių santykių biuru

Vasario 25 d. vyko virtualus Tautinių mažumų departamento ir Moldovos tarptautinių santykių

biuro atstovų susitikimas. Vaizdo konferencijos metu institucijų atstovai apžvelgė tautinių mažumų

padėtį Lietuvoje ir Moldovoje, pristatė organizacijų veiklą ir nubrėžė gaires ateities bendradarbiavimui.

TMD inf.

Sausio 27-ąją Pasaulis minėjo Tarptautinę holokausto aukų atminimo dieną

Sausio 27-ąją pasaulyje minima Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena, kuomet yra pagerbiamas beveik 15 mln. žmonių, tapusių Antrojo pasaulinio karo nacių vykdyto genocido aukomis, atminimas.

Holokausto metu buvo nužudyta apie 6 mln. žydų, 3 mln. etninių len-

kų ir tiek pat – Ukrainos slavų, apie 2,5 mln. sovietinių karo belaisvių, 1,5 mln. Baltarusijos slavų, apie 400 tūkst. serbų, 250 tūkst. neigaliųjų, beveik 200 tūkst. romų ir dar beveik 300 tūkst. žmonių dėl jų etninės kilmės, fizinės ar psichologinės būklės, įsitikinimų ar politinių pažiūrų, seksualinės orientacijos arba tikėjimo.

Minint Tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną, Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė dalyvavo Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos rengiamoje tarptautinėje konferencijoje, skirtoje Holokausto aukų atminimo dienai paminėti „Draudimas gyventi. Dabarties ir praeities sąveika“.

TMD inf.

Projektams skirtas 362 250 eurų

Tautinių mažumų departamentas, įgyvendindamas „Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę, išsaugant jų tapatumą“ programą, nuo 2020 m. lapkričio 27 d. iki gruodžio 15 d. skelbė konkursą Tautinių ma-

žumų kultūros ir integracijos centru veiklos projektams finansuoti 2021 metais.

Atlikus pateiktų projektų administracinės atitikties vertinimą, ekspertiniam vertinimui buvo pateiktos

24 projektų paraiškos. Pateiktas paraiškas vertino iš įvairių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų ekspertų suburta paraiškų vertinimo komisija. Projektų įgyvendinimui skirtas 362 250 eurų finansavimas.

TMD inf.

Išrinkti premijos „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“ laimėtojai

Tautinių mažumų departamento suburta komisija išrinko konkurso „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“ laimėtojus.

Šiemet premija už tarpkultūrinio dialogo skatinimą skirta Kosto Kajėno ir Gedimino Šulco autorių kolektyvui už 14 straipsnių ir dokumentinių vaizdo apybraižų ciklą: „Daugiakultūrės praeities liudininkės“.

Specialioji premija skirta Jolantos Zakarevičiūtės, Nadeždos Zajanč-

kovskajos ir Halinos Kobeckaitės autorių kolektyvui už informacijos apie tautines mažumas sklaidą regionuose, Trakų rajono laikraštyje „Trakų žemė“ bei Jevgenijui Rusakovui už integracijos į Lietuvos visuomenę skatinimą radijo stoties „Novoje radijo“ eteryje.

Iš viso konkursui šiemet buvo pateikta 16 darbų.

Pastebėti kitas kultūras, geruosius pavyzdžius, mūsų bendro sugyveni-

mo teikiamas galimybes ir sugebėti tai įdomiai, naudingai pateikti skaitytojui, žiūrovui ar klausytojai yra nelengva ir dažnai būna užgožiama noro greitai pasiekti kuo didesnę auditoriją, siūlant jiems populiarią, bet ne visuomet turiningą informaciją. Todėl džiaugsimės galėdami pagerbti žurnalistus, dėmesį savo publikacijose skiriantiems įdomiai, bet drauge ir labai jautriai temai – tolerancijai, daugiakultūriškumui – mūsų šalies tautinėms bendruomenėms.

TMD inf.

Dalyvavo JAV valstybės departamento mokymuose

Vasario 8–25 d. Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė dalyvavo nuotoliniuose mokymuose „Tarpkonfesinis dialogas ir tikėjimo laisvė“, kurias surengė JAV valstybės departamentas ir JAV aukštoji mokykla.

Mokymų dalyviai supažindinti su moraliniais ir filosofiniais JAV

religinio gyvenimo aspektais bei migracijos poveikiu JAV konfesijų įvairovei; išaiškintas istorinis bažnyčios ir valstybės atskyrimo pagrindas bei jo aktualumas Amerikos visuomenėje; nagrinėtas religinių lyderių vaidmuo bendruomenėje ir jų bendradarbiavimas su kitų tikėjimų dvasiniais lyderiais; apžvelgta religijos

įtaka JAV politiniam, socialiniam ir akademiniam gyvenimui.

Mokymuose dalyvavo daugiau kaip 20 dalyvių iš Kroatijos, Čekijos, Danijos, Suomijos, Sakartvelo, Vokietijos, Graikijos, Vengrijos, Kosovo, Latvijos, Lietuvos, Šiaurės Makedonijos, Lenkijos, Portugalijos, Ispanijos, Švedijos, Šveicarijos, Turkijos ir Vatikano.

TMD inf.

Vida Montvydaitė apie atsivėrusias naujas galimybes, projektus ir neapykantos kalbos iššūkį

Apie praėjusiais metais įgytas patirtis, 2021-ųjų metų veiklas, pagalbą bendrijoms, svarbiausius renginius kalbamės su Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktore dr. Vida Montvydaite.

Gerbiama direktore, jau įsisiūbavo 2021-ieji. Kokie Tautinių mažumų departamento planai šioms metams?

Praėjusių metų iššūkiai ir išbandymai tęsiasi ir šiemet. Nepaisant to, kad karantinas šalyje tęsiasi ir kol kas sunku prognozuoti jo pabaigą, departamento darbo tempas nelėtėja, veiklos plečiasi. Bendromis tautinių bendruomenių, institucijų bei savivaldybių, su kuriomis bendradarbiaujame, ir departamento pastangomis pavyksta užtikrinti nenutrūkstamą veiklą ir nuolatinį bendravimą – tiek tarp pačių bendruomenių, tiek su institucijomis bei savivaldybėmis. 2020 m. buvo gera proga permąstyti darbo vertybes ir bendradarbiavimo principus: visi buvome kryžkelėje, kai reikėjo sugalvoti, kaip neišbarstyti savo įdirbio ir entuziazmo susitikti, bendrauti, o tai daryti nebuvo paprasta karantino sąlygomis. Tačiau nauji sunkumai, susiję su pandemija, kartu atvėrė naujas galimybes – technologijų pagalba pradėta aktyviau ir kūrybiškiau organizuoti veiklas, naudotis socialiniais tinklais, suaktyvėjo keitimasis patirtimi.

Taigi ir šiemet departamentas atliks visas savo pagrindines funkcijas – dalyvaus tautinių mažumų politikos formavime, skirs finansavimą tautinių mažumų kultūros projektams, palaikys ryšį su tautinėmis bendruomenėmis, rengs mokymus ir atliks kitas funkcijas, aprašytas departamento nuostatuose. Be to, visomis išgalėmis stengsimės talkinti tautinėms bendruomenėms

Nuotr. iš TMD archyvo

Tautinių mažumų departamento direktorė Vida Montvydaitė: „Šiemet planuojame organizuoti veiklas, skirtas tautinių bendruomenių pilietiškumui ir bendruomeniškumui regionuose didinti bei tautinių mažumų vaikų ir jaunimo kūrybiškumui skatinti“.

tęsti savo veiklą ir palaikyti tarpusavio ryšį karantino sąlygomis. Šį darbą pradėjome pernai ir ketiname tęsti jį toliau.

Tarp pagrindinių departamento veiklų šiemet planuojame organizuoti veiklas, skirtas tautinių bendruomenių pilietiškumui ir bendruomeniškumui regionuose didinti bei tautinių mažumų vaikų ir jaunimo kūrybiškumui skatinti, vykdyti Tautinių mažumų istorijos Lietuvoje reprezentavimo koncepcijos priemones, remti tautinių bendruomenių veiklas, jų sklaidą per tautinių mažumų kultūros centrus regionuose, stiprinti tautinių mažumų atstovų informacinį raštingumą bei skatinti nediskriminuojantį visuomenės informavimą tautinių mažumų klausimais.

Išskirtinis dėmesys bus skirtas Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo bei Abiejų Tautų Respublikos Gegužės 3-iosios Konstitucijos ir Tarpusavio įžado metų veiksmų plano veikloms.

Galbūt pagaliau sulauksim Tautinių mažumų įstatymo? Kaip departamentui sekasi bendradarbiauti su naujai išrinktu Seimu?

Departamento ryšis su visomis

valstybės institucijomis visuomet vyksta dalykiškai ir konstruktyviai. Ne išimtis ir dabartinis Seimas. Departamentas atliko savo darbą Tautinių mažumų įstatymo rengimo procese – buvo sukurta darbo grupė, į kurios sudėtį įėjo ne tik visos suinteresuotos institucijos, bet ir tautinės bendruomenės bei žmogaus teisių organizacijos. Darbo grupė parengė įstatymo projektą, kuris buvo pateiktas Kultūros ministerijai. Institucijų sutarimu, tolimesnį projekto koregavimą ir derinimą perėmė Teisingumo ministerija.

Pasaulyje siaučianti pandemija, politiniai įvykiai gerokai išjudino pasaulį. Kaip tai veikia tautinių mažumų politiką Lietuvoje ir kokias tendencijas įžvelgiate?

Pandemija pademonstravo, kad ją nugalėti galime tik susitelkę ir šis susitelkimas ypatingai jaučiasi tautinių bendruomenių veiklose. Tautinių bendruomenių atstovai dar labiau suartėjo, įvaldė šiuolaikines bendravimo priemones, pradėjo šiuolaikiškai komunicuoti internete ir socialiniuose tinkluose. Visa tai, be abejo, bus labai naudinga patirtis, kuria bendruome-

nės galės taikyti ir pokarantininiu laikotarpiu. Tiesa, mums teko susidurti ir su kitais iššūkiais, kurie egzistavo ir iki karantino, tačiau dabartinė situacija juos dar labai paaštrino. Kalbu apie neapykantos kalbos paplitimą viešojoje erdvėje, į šią problemą atkreipia dėmesį tiek tarptautinės, tiek Lietuvos institucijos.

Kaip sekasi išlaikyti kontaktus su tautinėmis bendrijomis per pandemiją?

Kaip jau minėjau, pandemija net paspartino kai kurių kontaktų plėtrą. Greitai įvaldę šiuolaikinės technologijas, tautinių bendruomenių atstovai demonstruoja pažangą ir sumanumą. Dar daugiau – kai kuriems susitikimams, kuriems anksčiau reikėdavo kelių dienų ar net savaitių derinimo, dabar užtenka kelių pelės mygtuko paspaudimų ir mes jau galime bendrauti. Savaiame suprantama, kad gyvo bendravimo šilumą ir emociją šioje situacijoje tenka aukoti, tačiau turime taikytis su šiuolaikinėmis realijomis, nes visi suprantame, kad krizės akivaizdoje turime būti atsakingi ir rūpestingi vieni kitų atžvilgiu.

Sėkmingai veiklai vien entuziazmo ir gerų norų neužtenka, reikalingas ir finansavimas. Tad koks šių metų veiklai skirtas biudžetas? Kaip jis atrodo, palyginti su ankstesniais metais?

2020 m. departamentui buvo skirtas 1 milijonas 164 tūkst. eurų. 2021 m. Tautinių mažumų departamentui skirtas 1 milijonas 317 tūkst. eurų. Papildomas finansavimas buvo skirtas Tautinių mažumų bendruomenių bei kultūros centrų projektams.

Šiomet tautinės bendrijos pakviestos dalyvauti dviejų krypčių projektuose: Tautinių mažumų centrų projektai ir Kultūros projektai. Kokio aktyvumo teikiant projektus šioms metams sulaukėte? Kiek lėšų skirta atrinktų projektų finansavimui?

2021 m. Tautinių mažumų kultūros sklaidos kategorijai gautos 133 paraiškos. Tautinių mažumų kultūros sklaidos ir kultūrinio bendradarbiavimo Pietryčių Lietuvoje kategorijai gautos 44 paraiškos. Tautinių mažumų šeštadienių-sekmadienių mokyklų veiklos kategorijai gautos 23 paraiškos. Tautinių mažumų kultūrų sklaidos visuomenės informavimo priemonėse kategorijai gautos 25 paraiškos. 2021 m. finansavimas skirtas 184 tautinių mažumų kultūros projektams, bendra suma – 360 000 eurų. Tautinių mažumų kultūros ir integracijos centrų veiklos projektams 2021 metais skirtas 362 250 eurų finansavimas.

Galbūt galite šiek tiek apžvelgti projektų, kuriems skirtas finansavimas, svarbiausias idėjas?

Departamentas remia daug projektų, susijusių su Totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo renginiais, finansuojami leidybiniai projektai, festivaliai, minėjimai, parodos, kūrybinės tautinių mažumų vaikų stovyklos ir t.t. Šiomet dvigubai išaugo finansavimas, skirtas Tautinių mažumų kultūros sklaidos projektams žiniasklaidos priemonėse, sulauksime daug novatoriškai pateiktų, įtraukiančių pasakojimų apie tautines mažumas visuomenės informavimo priemonėse.

Kokie šiais metais bus įgyvendinti ES finansuojami projektai ir kuo jie svarbūs?

Departamentas tęsia Europos Komisijos lėšomis finansuojamo projekto „Vietinės romų platformos – kelias link bendradarbiavimo su savivaldybėmis“ įgyvendinimą, skirtą skatinti romų bendruomenių ir savivaldybių bendradarbiavimą bei užtikrinti savitarpio dialogą, sprendžiant romų tautinei mažumai aktualius klausimus socialinės įtraukties, švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros ir kitose srityse.

Departamento trejus metus vykdomas projektas „Tautinių mažumų atstovų įsitraukimas į darbo rinką“ pratęstas iki 2021 m. vidurio, taigi dar numatoma organizuoti mokymus bei viešinimo kampaniją.

Kartu su vedančiuoju partneriu Lietuvos žmogaus teisių centru bei kitomis NVO, departamentas šiemet pradeda įgyvendinti Europos Komisijos projektą BE HATE FREE, skirtą kovai su intensyvėjančiu nepaykantos kalbos paplitimu. Tikime, kad kartu pavyks pasistūmėti teigiama linkme.

Ką galite pasakyti tautinėms bendrijoms šiuo gana keistu laikotarpiu?

Šiuo laikotarpiu aš linkėčiau ne tik tautinėms bendruomenėms, bet visai Lietuvos visuomenei kūrybiškumo, lankstumo, kantrybės ir stiprėjančio tarpusavio ryšio. Karantino metas – tai puikus laikas naujų saviraiškos formų paieškoms, naujų kontaktų užmezgimui ir naujų bendravimo formų atradimui.

Ir, žinoma, visiems linkiu sveikatos.

Dėkoju už pokalbį.

Kalbino Karolina Baltmiškė

Seimas 2022-uosius metus paskelbė Lietuvos karaimų metais

Justė Brigė

Praėjusių metų gruodžio 23 dieną Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad

kitais metais sukanka 625 metai nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kvietimo karaimams įsikurti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje,

nutarė 2022-uosius paskelbti Lietuvos karaimų metais.

„Labai džiaugiamės, kad Seimas atsižvelgė į mūsų prašymą ir 2022-u-

sius metus paskelbė Lietuvos karaimų metais, – sako Lietuvos karaimų kultūros bendrijos vadovė dr. Karina Firkavičiūtė. – Svarbiausia metų paskelbimo priežastis yra karaimų įsikūrimo Lietuvoje 625-osios metinės. Tačiau ši priežastis – ne vienintelė. Kiti metai susiję ir su kelių karaimams svarbių kultūros žmonių sukakčių paminėjimu: sukanka 125 metai nuo dvasininko, poeto, iškilios asmenybės ir visuomenės veikėjo Simono Firkovičiaus gimimo (1897–1982), 110 metų nuo poeto, aktyvaus Panevėžio ir Trakų karaimų bendruomenių veikėjo Michailo Tinfovičiaus gimimo (1912–1974), 20 metų nuo mokslininko, tiurkologo, ryškios Lietuvos ir Lenkijos karaimų bendruomenių asmenybės Aleksandro Dubinskio mirties (1924–2002).

Kitas labai svarbus dalykas – mūsų bendruomenės išgyvenimas, nes matome, kad vykstant nepaprastai aktyviems globalizacijos procesams, bendruomenei būtinas didesnis valstybės, visuomenės palaikymas. Tokių svarių paskyrimų proga atsiranda unikali galimybė paskleisti daugiau informacijos apie mūsų tautą, aktualizuoti, populiarinti jos palikimą, kas suteikia visiems žymiai daugiau

paskatų veikti ir įkvepia naujiems darbams. Taip bendruomenė gyvena toliau.“

Pasak bendrijos vadovės, šiuo metu Lietuvoje gyvena apie 200 karaimų. „Tikimės, kad minint Lietuvos karaimų metus mums pavyks atnaujinti statistinį tyrimą ir galbūt galėsime tiksliau susiskaičiuoti, – pažymi pašnekovė ir priduria, kad, nepaisant nedidelio bendruomenės žmonių skaičiaus, karaimų bendruomenė yra pakankamai tvirta. – Jos pagrindą sudaro tai, ką mes išlaikėme iš senųjų amžių. Tai mūsų tikėjimas ir su tuo susijusios tradicijos, papročiai, apeigos. Taip pat visas spektras šeimyninių papročių ir apeigų, kuriomis mes sekame ir kurias mes švenčiame. Nors panašios

Sigitos Nemeikaitės nuotr.

Lietuvos karaimų kultūros bendrijos vadovė dr. Karina Firkavičiūtė. 2020.

bendruomenės yra dar keliose pasaulio šalyse, bet karaimų kalba tebekalbama tik Lietuvoje. Tai pagrindiniai mūsų bendruomenės kultūriniai ir istoriniai ramsčiai, išlikę iki dabar, duodantys mums stiprybės, bet kad tai išlaikytume, mums reikia truputėlio pagalbos.“

Gyvenimo tempas, globalizacija ir kiti visuomenėje vykstantys pokyčiai pakeitė Lietuvos karaimų gyvenimą ir jis nebėra toks, koks buvo XVIII–XIX amžiuose, kai bendruomenės gyveno žymiai uždariau. „Dabar kiekvienas mūsų esame nepaprastai gerai integravęsi į Lietuvos visuomenę. Kiekvienas iš mūsų dirbame įprastus darbus, esame natūralūs darbo kolektyvų nariai. Tačiau juntame, kad, nepaisant informacijos gausos, visuomenei trūksta žinių apie Lietuvos karaimus: kas jie, kuo gyvena, kuo ypatingi ir įdomūs. Lietuvos karaimų metai yra puiki proga tas spragas užpildyti, parodyti, kad Lietuvoje yra kultūrinių perliukų, suteikiančių šaliai savitumo, – mintimis dalijasi pašnekovė. – Labai norime pagausinti prasmingos informacijos srautą ir žinias apie karaimų istoriją, kultūrą ir norime tai paskleisti įvairesnėmis

Nuotr. iš pašnekovės archyvo

Su sertifikatu, liudijančiu Lietuvos karaimų vestuvių tradicijos įtraukimą į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvadą. 2020. Kartu su to meto kultūros ministru Mindaugu Kvietkausku, Lietuvos nacionalinio kultūros centro vadovu Sauliumi Liausa ir Sąvado ekspertų komisijos pirmininke Daiva Vyčiniene.

Faktai ir datos

- Karaimų kalba įrašyta į UNESCO pasaulio nykstančiųjų kalbų sąrašą. Karaimai kalbos ir etnogenezės požiūriu priklauso seniausioms tiurkų gentims kipčiakams. O šie pirmą kartą minimi istorinėse kronikose I tūkstantmetyje prieš Kristų.
- 1397–1398 m. – karaimų įsikūrimo Lietuvoje (Trakuose) pradžia.
- 1441 m. – Lietuvos karaimams suteikta Magdeburgo (savivaldos) teisė. Nuo tol bendruomenė iš savo narių rinkdavo vaitą, tvarkiusį jos vidaus gyvenimą ir gynusį jos reikalus santykiuose su valdovu, administracijos atstovais bei gyventojais.
- 1528 m. – Venecijoje išleistoje maldaknygėje išspausdinti pirmieji himnai karaimų kalba.
- 1690 m. – Upsalos (Švedija) universiteto profesorius Gustavas Peringeris (1651–1710) savo šalies valdovo karaliaus Karlo XI pavedimu surengė specialią ekspediciją į Lietuvą ir pirmasis atkreipė dėmesį į etninį bei tiurkiškąjį kalbinį karaimų savitumą.
- 1710 m. – Lietuvoje siautėjo maras, nusinešęs nepaprastai daug karaimų gyvybių.
- 1932 m. – Vilniuje įsteigta Karaimų istorijos ir literatūros mylėtojų draugija.
- 1936 m. – paskelbtas įstatymas, reguliuojantis teisinę karaimų religinės bendruomenės padėtį Lenkijoje, kuriai tuo metu priklausė Vilniaus ir Trakų regionai.
- 1988 m. – atkurta Lietuvos karaimų kultūros bendrija.
- 1989 m. – Trakuose įvyko pirmasis tarptautinis karaimų suvažiavimas.
- 1992 m. – karaimų bendruomenei, kaip nuo XIV amžiaus pabaigos Lietuvoje egzistavusios religinės bendruomenės teisių perėmėjai, suteiktos juridinio asmens teisės ir nustatyta jos buveinė Vilniuje.
- 1997 m. – totorių ir karaimų įsikūrimo Lietuvoje 600 metų jubiliejaus iškilmės.

Šiuo metu daugiausia karaimų gyvena Vilniuje, Trakuose ir šiek tiek Šiaurės Lietuvoje.

Karaimų bendruomenei atstovauja dvi organizacijos. Tai Lietuvos karaimų kultūros bendrija, didžiausią dėmesį skirianti kultūriniam paveldui, ir Lietuvos karaimų religinė bendruomenė, kuri rūpinasi karaimų tikėjimo išsaugojimu. „Džiugu, kad esame išlaikę tiek šeimos, tiek religines šventes, papročius, tradicijas, apeigas. Be abejo, išlaikant istorinį ir kultūrinį palikimą, svarbų vaidmenį atlieka šeima, kuri tebėra svarbi vertybė ir šiandien. Pernai karaimų vestuvių tradicija buvo įtraukta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvadą. Žinoma, vienas didžiausių šiuolaikinių mūsų bendruomenės iššūkių – tai mažėjantis žmonių skaičius. Tokiu būdu mažėja ir vestuvių, ir gimstančių vaikų skaičius, – karaimų bendruomenės ypatumus apžvelgia pašnekovė. – Taip pat visomis formomis stengiamės išsaugoti ir karaimų kalbą. Rengiame leidinius, projektus virtualioje erdvėje, vyksta karaimų kalbos pamokos. Labai svarbu, kad žmonės galėtų naudotis įvairiomis priemonėmis, kad nesunkiai galėtų susirasti reikalingą žodį, dainą. Ir tai, ką darome, manau, žymiai paspartės, sulaukus valstybės

formomis bei priemonėmis nei esame įpratę. Norėtume įprasminti mūsų kultūrinį palikimą, jį užfiksuoti, išleisti daugiau leidinių, kuriuos galėtume ir vėliau naudoti.“

Priimtu Seimo nutarimu Vyriausybei pasiūlyta iki 2021 m. spalio 1 d. parengti Lietuvos karaimų metų programą ir numatyti lėšų 2022 metų valstybės biudžete šiai programai įgyvendinti.

„Dabar programa rengiama ir konkrečių jos dalių dar negaliu minėti, bet galvojame apie koncertus, radijo bei televizijos laidas, dokumentinius filmus, parodas, knygas. Tikimės, kad programa bus išsami ir kad ji apims ne tik Trakus, bet ir visą Lietuvą,

Piešimo dirbtuvių dalyviai. 2020.

taip pat Panevėžio regioną, kur taip pat gyvena karaimai“, – pabrėžia Lietuvos karaimų kultūros bendrijos vadovė dr. Karina Firkavičiūtė.

pagalbos ir dėmesio. Ir Lietuvai, manau, tai bus labai gera proga parodyti, kad čia gyvuoja ir klesti unikali kultūra.“

Jurbarko Sinagogų aikštės memorialo kūrėjams – Tautinių mažumų departamento apdovanojimas

Tautinių mažumų departamentas kiekvienų metų pradžioje renka, analizuoja ir apibendrina informaciją apie Lietuvos savivaldybių bei institucijų praėjusiais metais teiktą paramą ir vykdytus projektus tautinių mažumų srityje. Išanalizuoti duomenys teikiami suinteresuotoms institucijoms pagal poreikį, o taip pat – departamento direktoriaus įsakymu patvirtintai komisijai susipažinti ir svarstyti. Komisijos teikimu vienai savivaldybei arba institucijai teikiamas apdovanojimas už ypatingą dėmesį tautinėms bendruomenėms, už prisidėjimą prie mažumų kultūros, paveldo ir atminties įamžinimo projektų, skatinančių tarpusavio pažinimą ir tarpkultūrinį dialogą.

Gruodžio 29 dieną komisijos posėdyje priimtu sprendimu apdovanojimas paskirtas Zundelovičių šeimai ir Jurbarko rajono savivaldybės merui Skirmantui Mockevičiui už Jurbarko Sinagogų aikštės memorialo sukūrimą ir miesto erdvių pritaikymą tautinių mažumų kultūros įprasminimui.

Jurbarko, Kauno ir Kranto gatvių sankryžoje esančiai nedidelei aikštei 2016 m. buvo suteiktas Sinagogų aikštės pavadinimas. Šioje vietoje buvo nuspręsta pastatyti paminklą, vėliau išaugusį į memorialą, kuris įamžintų čia stovėjusias sinagogas ir miesto žydų istoriją. Imtis tokio projekto Jurbarko rajono savivaldybė paprašė žymios skulptorių Zundelovičių šeimos. Izraelyje gyvenantis skulptorius Dovydas Zundelovičius (David Zundelovitch), kurio tėvo šeima iki Antrojo pasaulinio karo gyveno Jurbarko, sutiko sukurti paminklą. Kartu su tėvu prie projekto dirbo dukra architektė Ana Zundelovič (Anna Zundelovitch) ir

Romo Gurrklio nuotr.

Nuotr. iš TMD archyvo

Marmure įkūnyta idėja, kad dvi skirtingos kultūros gali gyventi drauge, ką įrodė istorija. Tai – paminklas istorijai ir žmonėms.

Tautinių mažumų departamento apdovanojimas.

sūnus dizaineris, projekto prodiuseris Gregorijus Zundelovičius (Gregory Zundelovitch).

Projekto idėja ir koncepcija yra Zundelovičių šeimos dovana istorijai ir Jurbarko miestui, visus darbus šeima atliko savo ir aukotojų lėšomis. Vietą memorialui suteikė Jurbarko rajono savivaldybė. Į asociacijos „Kuriname Jurbarkui“ atidarytą sąskaitą memorialo statybai aukojo jurbarkiečiai ir kitų Lietuvos vietovių gyventojai, Jurbarko žydų bendruomenės palikuonys iš Izraelio, JAV, Pietų Afrikos, Jungtinės Karalystės, Rusijos, Kanados, Vokietijos. Sumanymo įgyvendinimą iš dalies finansavo Geros valios fondas.

Sinagogų aikštės memorialas buvo kuriamas daugiau nei trejus metus, iškilminga jo atidengimo ceremonija vyko 2019 m. liepos 19 d. Šios šventės metu Dovydas Zundelovičius kalbėjo apie šio išskirtinio memorialo idėją: „Istoriją formuoja žmonių prisiminimai, išgyvenimai. Jurbarko istorija – liūdna, žinant tai, kad per karą buvo nužudyti beveik visi miesto žydai ir dalis lietuvių. Tačiau tai – paminklas ne holokaustui. Marmure įkūnyta idėja, kad dvi skirtingos kultūros gali

gyventi drauge, ką įrodė istorija. Tai – paminklas istorijai ir žmonėms“.

Pagrindinis memorialo motyvas – Nemunas, ant kurio kranto išsikūręs Jurbarkas. Tačiau paminkle svarbūs ir kiti simboliai: hebrajų abėcėlė, bendruomenė, šventas Jeruzalės miestas ir maldos namai – viena gražiausių Europoje buvusi Jurbarko sinagoga. Centrinis Sinagogų aikštės memorialo elementas – pakyla su bazalto stulpų skulptūrine kompozicija, primenančia sunaikintą medinę sinagogą – Jurbarko žydų bendruomenės kultūrinio ir dvasinio gyvenimo širdį. Vienas stulpas sinagogos kompozicijoje stovi atokiau. Jis žymi sinagogos šulinį, buvusį kitoje gatvės pusėje. Šulinys pažymėtas QR kodu, suteikiančiu galimybę prisijungti prie skaitmeninės memorialo dalies, iš kurios galima pasisemti žinių apie Jurbarko žydų istoriją.

Dėl Lietuvoje paskelbto karantino apdovanojimus Zundelovičių šeimai ir Jurbarko rajono savivaldybės merui planuojama įteikti iškilmingame renginyje, kurio data bus pasirinkta atsižvelgus į besikeičiančius saugumo reikalavimus.

TMD inf.

Ar Lietuvoje dar suskaičiuosime 159 tautybes?

Sausio 15 d. Lietuvos statistikos departamentas pradėjo Gyventojų tautybės, gimtosios kalbos ir išpažįstamo tikėjimo statistinį tyrimą. Jo metu gyventojų klausiama, kokia jų tautybė, gimtoji kalba, kokių dar kalbų moka, kokį tikėjimą išpažįsta.

Anksčiau šie rodikliai būdavo renkami vykdant visuotinius gyventojų ir būstų surašymus. Paskutinio gyventojų ir būstų surašymo, kuris vyko 2011 metais, duomenimis, Lietuvoje gyveno 159 tautybių žmonės.

Iki vasario 28 d. į klausimą, ar respondentas save laiko lietuviu, kokia jo gimtoji kalba, kokį tikėjimą išpažįsta, atsakė apie 60 tūkst. žmonių.

Tiek gyventojų panoro dalyvauti pirmą kartą Statistikos departamento surengtoje internetinėje apklausoje apie gyventojų tautybę, gimtąją bei kitas mokamas kalbas, religiją.

Šįkart atsisakyta tradicinio surašymo – visus reikiamus duomenis apie gyventojus ir jų būstą statistikai parengs iš administracinių šaltinių. „Tam bus panaudota devyniolikos pagrindinių valstybės registru ir informacinių sistemų duomenys“, – sako Lietuvos statistikos departamento Gyventojų statistikos skyriaus vedėja Vanda Vaitekūnienė.

Tačiau juose nėra duomenų nei apie gyventojų tautybę, nei apie gimtąją ar mokamas užsienio kalbas, nei apie religiją, todėl Statistikos departamentas gyventojų paprašė šią informaciją pateikti internetu.

V. Vaitekūnienė pripažino, jog tikėtasi, kad į kvietimą užpildyti anketą atsilieps daugiau žmonių. „Norėtume sulaukti milijono anketų, bet tai nerealu. Vis dėlto svarstėme, kad žmonės per karantiną daugiau laiko leidžia namuose ir dalyvaus aktyviau“, – pripažįsta departamento atstovė.

Tiesa, buvo ir tokių žmonių, kurie panoro atsakyti į anketos klausimus, nors nesinaudoja internetu. „Tokiems skambinusiems teko padėti ir kartu užpildyti anketą“, – pasakoja V. Vaitekūnienė.

Dar 40 tūkst. šalies gyventojų

balandžio–birželio mėn. tiesiogiai apklaus Statistikos departamento darbuotojai. Taip siekiama užtikrinti tyrimo rezultatų kokybę ir reprezentatyvumą.

Papildomai bus tiriami internetinėje apklausoje nedalyvavę asmenys. Jie bus atrinkti iš Gyventojų registro, atsižvelgiant į lytį, amžių, šeimos sudėtį bei gyvenamąją vietą.

Pasak Vandos Vaitekūnienės, 40 tūkst. nuolatinių šalies gyventojų tyrimui bus atrinkti taikant paprastąją sluoksningą atsitiktinę imtį. „Tai tikrai pakankama tyrimo imtis, galinti užtikrinti duomenų patikimumą. Juk kartais tyrimai atliekami apklausus tūkstantį ar kelis tūkstančius gyventojų ir pagal tai daromos išvados apie visą populiaciją“, – kalba departamento atstovė.

Surinkti duomenys apie gyventojų tautybę, kalbas ir religiją vėliau bus palyginti su ankstesnių surašymų duomenimis. Tada Lietuvoje gyveno 159 tautybių žmonės – lietuviai sudarė 84,2 proc. gyventojų, o didžiausia tautinė mažuma buvo lenkų (6,6 proc., arba 200 tūkst.).

Beje, lietuviškiausi miestai buvo Panevėžys (96,1 proc. lietuvių), Kaunas ir Šiauliai (po 93,6 proc.). Lietuvių dalis Vilniuje ir Klaipėdoje buvo gerokai mažesnė – atitinkamai 63,6 ir 73,8 proc.

99,2 proc. lietuvių tautybės asmenys nurodė, kad jų gimtoji kalba yra lietuvių. Beje, gyventojai tada jau galėjo nurodyti ne vieną gimtąją kalbą, bet dvi. Tačiau tokių buvo tik kiek daugiau nei 17 tūkst., arba 0,6 proc.

Kas trečias šalies gyventojas tada nurodė, kad moka dvi užsienio kalbas.

Atsakydami į klausimą apie tikėjimą, dauguma šalies gyventojų save

**Lietuvos
statistika**

priskyrė Romos katalikams (77,2 proc.), apie 4 proc. gyventojų nurodė esantys stačiatikiai (ortodoksai).

2011 m. gyventojai save priskyrė 59 religinėms bendruomenėms.

Beje, per 2001 m. vykusį surašymą gyventojai save buvo priskyrė 28 religinėms bendruomenėms. Savęs nė vienai religinei bendruomenei nepriskyrė 186,7 tūkst., arba 6,1 proc. gyventojų (2001 m. – 331,1 tūkst., arba 9,5 proc.).

Pasak Statistikos departamento atstovės, pirmą kartą gyventojų ir būstų surašymas vengiant tiesioginio kontakto vykdomas ne dėl siautėjančios pandemijos. Tam ruošiasi jau nuo ankstesnio, 2011 m. vykusio surašymo. „Tokių surašymų, kai tiesiogiai apklausiami visi gyventojai, vis mažėja. Daug Europos šalių surašymams naudoja turimus administracinius duomenis“, – sako V. Vaitekūnienė.

Tiesa, pandemija šiek tiek jaukia klausėjų planus. Anksčiau būdavo praktikuojama su respondentais susitikti akis į akį. „Tuomet žmonės noriau atsako į klausimus. Dabar skambiname arba rašome elektroninius laiškus, bet ne visuomet sulaukiame atsakymų ir geranoriškos reakcijos. Kai skambini, žmonėms lengviau išjungti telefoną nei neišileisti klausėjo pro duris“, – kalba V. Vaitekūnienė.

Išankstinius statistinio tyrimo bei gyventojų ir būstų surašymo duomenis planuojama skelbti metų pabaigoje, gruodį.

**Lietuvos statistikos departamento
Statistikos sklaidos ir komunikacijos
skyriaus inf.**

Mahiras Gamzajevs: „Mano valstybė – Lietuva, o Tėvynė – Azerbaidžanas“

Karolina Baltmiškė

„Kiekvienas išeivijos atstovas yra lyg paukštis su dviem sparnais. Vienas jo sparnas – jo istorinė Tėvynė, kitas – valstybė, kurioje jis gyvena. Mano Tėvynė yra Azerbaidžanas, o mano valstybė – Lietuva, prie kurios kūrimo stengiuosi prisidėti savo veikla“, – sako Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos ir Azerbaidžano rašytojų sąjungos narys, Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas, aktyvus daugiatautės Lietuvos pilietinės visuomenės kūrimo puoselėtojas Mahiras Gamzajevs.

2021 metais švenčiant Lietuvos valstybės atkūrimo dieną Mahiras Gamzajevs apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi. Tai ne pirmasis jam skirtas Lietuvos apdovanojimas. 2006 m. jam įteiktas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medalis.

Lietuvos atradimas

„Gimiau tolimojo Azerbaidžano Kubos mieste. Nuo mažų dienų mane traukė knygų pasaulis. Domėjausi literatūra, kitų tautų kultūra, jų istorija. Baigęs vidurinę mokyklą, Baku universitete studijavau azerbaidžaniečių filologiją. Į Lietuvą pirmą kartą atvykau vėlyvą 1976 metų pavasarį. Atvykau ne savo noru. Mane atvežė – iš universiteto paėmė į sovietinę kariuomenę. Tarnavau Kaune, Žemumosiuose Šančiuose“, – apie pirmąją pažintį su Lietuva pasakoja Mahiras Gamzajevs.

Tarnaudamas Kaune, Mahiras ėmė domėtis lietuvių kultūra ir literatūra. Tam pasitarnavo ir kareivinių biblioteka, kurioje jis surasdavo vieną kitą knygą, padedančią pažinti Lietuvos literatūrą.

Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs.

1978 metų pavasarį baigęs karinę tarnybą, M. Gamzajevs sugrįžo į Azerbaidžaną. Tačiau neilgam. 1979 metų rudenį jis atvyko į Lietuvą. „Po karinės tarnybos tęsiau studijas Baku universitete, bet vis labiau ėmiau gilintis į lietuvių ir azerbaidžaniečių literatūrinių ir kultūrinių sąsajų istoriją. Supratau, kad Lietuvoje vertybių sistema gerokai skiriasi nuo Azerbaidžano. Nors ir čia, ir ten buvo sovietmetis, vyravo sovietinė ideologija, tačiau daugelis dalykų Lietuvoje sukosi aplink tautiškumą. Ir žodis tautiškumas Lietuvoje nebuvo nuvalkiota sąvoka, – pasakoja pašnekovas. – Čia tautiškumo sąvoka buvo aukštesnė ir gyvybingesnė. Į Lietuvą atvykdavau įkvėpti šiek tiek gaivesnio vėjo. Jutau, kad Lietuvoje yra daugiau galimybių save realizuoti – tai buvo vienas pagrindinių veiksnių, paskatinusių likti šioje šalyje.“

M. Gamzajevs nusprendė pasišvęsti lietuvių literatūrai, prisidėti prie jos sklaidos Azerbaidžane, savo gimtąja kalba prakalbinti lietuvių rašytojų kūrybą. Lietuvos rašytojų sąjungai

rekomendavus, lietuvių ir azerbaidžaniečių kultūrinių ryšių tyrinėjimai 1984 m. jį atvedė į Vilniaus universiteto aspirantūrą. „Į literatūrologijos mišką įžengiau, vedamas mano darbo vadovo prof. Vytauto Kubiliaus“, – sako Mahiras.

Motyvacija kalbai išmokti

„Kai pirmą kartą atvykau į Lietuvą, nė vieno lietuviško žodžio nežinojau, tačiau pradėjęs domėtis lietuvių kultūra ir literatūra supratau, kad gyvendamas ir dirbdamas Lietuvoje, turi mokėti lietuvių kalbą“, – prisimena Mahiras Gamzajevs ir priduria, kad lietuvių kalba nėra labai lengvai išmokstama, bet kai yra motyvacija, viskas įveikiama.

Didžiausias Mahiro variklis mokytis lietuvių kalbos buvo jo noras tirti lietuvių ir azerbaidžaniečių kultūrinius ir istorinius ryšius, noras pažinti lietuvių literatūrą.

„Tačiau buvo ir kitas motyvas – lietuvaitės, – nusijuokia pašnekovas. – Jos mane įkvėpdavo kalbėti lietuviškai. Kreipdamasis į dailiąją

lyti, visada stengdavausi pasakyti išraiškiau, kaip tai įprasta Rytų šalyse, pavyzdžiui, „jūs, moterys, – visų vyrų jausmų pavasario žiedai“. Ir, atrodo, joms tai patikdavo. Jos plodavo ir ragindavo kalbėti toliau.“

Didžiausias kalbos mokymosi pagalbininkas Mahirui buvo „Vakarinių naujienų“ laikraštis. Tuomet jis buvo leidžiamas lietuvių ir rusų kalbomis. „Kiekvieną dieną pirkdavau šį laikraštį ir lietuvių, ir rusų kalbomis. Pirmiausiai skaitydavau rusišką, paskui – lietuvišką laikraštį. Ko nesuprasdavau lietuviškai – vėl skaitydavau rusiškai“, – patirtimi dalijasi pašnekovas.

Šiandien Mahiras labai gerai kalba lietuviškai ir net linksnius, gimines, laikus, kitas lietuvių kalbos subtilybes, suderina beveik nesuklysdamas.

Azerbaidžane – lietuvių literatūros kūriniai

Šiandien Mahiras Gamzajevs – žinomas vertėjas, padedantis Azerbaidžano žmonėms pažinti lietuvių literatūrą. „Pirmasis mano vertimas iš lietuvių į azerbaidžaniečių kalbą pasirodė 1984 metais. Labai džiaugiuosi, kad išverčiau lietuvių pasakų karalienę „Eglė Žalčių karalienė“. Išverčiau Vinco Krėvės-Mickevičiaus knygą „Rytų pasakas“, taip pat jo politinius publicistinius kūrinius (apybraiža „Bolševikai“, prisiminimai apie 1940 m. įvykius Lietuvoje). Tarp mano vertimų – Jono Biliūno, Sigito Gedos, Danieliaus Mušinkso, Algirdo Pociaus, Halinos Kobeckaitės kūryba. Azerbaidžaniečių poetams parengiau nemažai pažodinių lietuvių poezijos vertimų. Tai Alfonso Maldonio, Alfonso Bukonto, Justino Marcinkevičiaus, Marcelijaus Martinaičio, Jono Jakšto ir kitų žinomų poetų kūriniai. Taip pat esu išvertęs prof. Vytauto Landsbergio, prezidento Valdo Adamkaus, Vidmanto Valiušaičio, Imanto Meliano, Ramunės Lazauskaitės, Kęstučio Oginskio, Tomo Srėbaliaus, Lauryno Kasčiūno ir kitų

Mahiras Gamzajevs: „Esu dėkingas likimui, kad 1989–1991 metais kartu su lietuviais dalyvavau Lietuvai lemtinguose istoriniuose įvykiuose.“

lietuvių autorių politinės publicistikos“, – pasakoja Mahiras.

Tautas sieja seni ryšiai

Mahiras Gamzajevs taip pat tiria lietuvių ir azerbaidžaniečių ryšius, susiklosčiusius istorijos vingiuose. „Pirmosios lietuvių kolonijos Azerbaidžane ėmė kurtis dar XIX a. viduryje. Mat, po 1831 m. lenkų ir lietuvių sukilimo prieš Rusijos imperiją, nemažai sukilėlių buvo ištremta ir į Kaukazą. Tad dalis pateko į Azerbaidžaną. Tremtinių iš Lietuvos skaičius Azerbaidžane buvo papildytas ir po 1863–1864 m. sukilimo. 1897 m. vykusio Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, Kaukaze gyveno 5121 lietuvis ir 55 žemaičiai, – pažymi M. Gamzajevs. – Tačiau, kaip pavyko išsiaiškinti, mūsų tautas sieja ir senesni ryšiai, kurie buvo užsimezgę dar XV amžiuje, kuomet 1474 metais pas Kazimierą Jogailaitį atvyko Ak-Kojunlu valstybės (1378–1508) valdovo Uzun Hasano (1423–1478) atsiųsti pasiuntiniai. XVII a. dešimtmetyje viename iš didžiausių azerbaidžaniečių metropolijų Giandžoje veikė Abiejų Tautų Respublikos jėzuitų misija. Naujos galimybės apsilankyti Lietuvoje ir iš arti pažinti jos istoriją ir kultūrą azerbaidžaniečiams atsirado XVIII a.

pabaigoje – XIX a. pradžioje, kuomet didelė ATR ir Azerbaidžano chanatų dalis buvo prijungtos prie Rusijos imperijos.“

Dar viena M. Gamzajevs tyrimų sritis – komparatyvistinės ir kultūrologijos studijos, Lietuvos išėvija Kaukaze XIX–XX a., Lietuvos ir Azerbaidžano 1918–1922 m. tarpvalstybiniai santykiai. Ypač didelį dėmesį jis skyrė Vinco Krėvės visuomeninei-politinei ir diplomatinei veiklai 1917–1920 m. Baku. „Diplomatiniame pasaulyje būtent Krėvė buvo „pirmasis Sugihara“. 1920 m. jis išdavinėjo fiktyvius dokumentus, kai bolševikinė Rusija Azerbaidžane įvykdė karinį perversmą ir po karinės invazijos nuvertė nepriklausomo Azerbaidžano vyriausybę. Tada dar Baku veikė Lietuvos konsulas ir daugelis priešišku bolševikų ideologijai žmonių – Lietuvos totorių, Lietuvos lenkų, žydų – pateko į labai sunkią padėtį. Krėvė jiems išdavinėjo fiktyvius kilmės dokumentus, neva, jie yra „Lietuvos piliečiai“, ir tokiu būdu jie galėdavo išvykti iš Azerbaidžano“, – teigia Mahiras Gamzajevs.

M. Gamzajevs yra partizano Šakiro Sadygovo (1919–1951) karo atminimo ir įamžinimo iniciatyvų autorius.

Įsitraukė į Lietuvos atgimimo

sąjūdį

„Kada per Lietuvą 1988 metais žengė Persitvarkymo Sąjūdis, aš nebuvau atsidūręs prieš dilemą – rinktis Sąjūdį ar nesirinkti. Esu dėkingas likimui, kad 1989–1991 metais kartu su lietuviais dalyvavau Lietuvai lemtinguose istoriniuose įvykiuose. Ir Sąjūdis tada tapo mano likimu – dalyvavau pirmuose Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio suvažiavimuose, 1990–1991 m. buvau išrinktas į Lietuvos sąjūdžio seimą“, – prisimena pašnekovas. Ir paaiškina, kad lietuvių tautos siekius jis jau buvo spėjęs pažinti dalyvaudamas Knygos bičiulių draugijos veikloje. Tam jį brandino Bernardo Brazdžionio, Justino Marcinkevičiaus ir Sigito Gedos poezija, rašytojų Vytauto Petkevičiaus, Kazio Sajos ir Ričardo Gavelio, filosofo Romualdo Ozolo skelbiamos mintys, dainuojamosios poezijos atlikėjo Vytauto Kernagio, aktorių Laimono Noreikos, Tomo Vaisietos, Arno Roseno poezijos programos, skatinančios keltis ir kilti.

Mahiras Gamzajevs yra vienas šalies tautinių mažumų atstovų, prisidėjęs prie daugiatautės Lietuvos pilietinės visuomenės kūrimo ir valstybės teritorinio vientisumo išsaugojimo principų įtvirtinimo pradininkų (1989). Vienas iš Lietuvos tautinių bendrijų tarybos (TBT) steigėjų (1991 m. sausio mėn.), TBT 1991–2012 m. ir 2015–2019 m. kadencijų narys, o 2009–2012 m. – TBT pirmininkas. 2009–2012 m. Tautinių mažumų reikalų koordinavimo komisijos prie Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko narys. Po Tautinių mažumų ir išėivijos departamento reorganizavimo (2010) M. Gamzajevs, eidamas TBT pirmininko pareigas, aktyviai prisidėjo prie turiningo valstybinių institucijų ir TBT bendradarbiavimo, įgyvendinant valstybinę tautinių santykių darnumo politiką, ryškus jo asmeninis indėlis telkiant Lietuvos tautines bendrijas bendram mūsų valstybės labui, ugdant tolerantišką, pilietiškai brandžią, daugiakultūrę ir

demokratišką Lietuvos visuomenę. 2013–2016 m. buvo Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto visuomeninis patarėjas.

M. Gamzajevs daugiau nei 30 metų aktyviai dalyvauja įvairių Lietuvos Vyriausybės, Kultūros ministerijos ir kitų valstybinių institucijų komisijų bei darbo grupių, nagrinėjančių etnopolitines problemas, veikloje.

Ryšiai tik stiprėja

Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijai Mahiras Gamzajevs vadovauja nuo 1988 metų. „Lietuvoje veikia ir daugiau azerbaidžaniečių bendrijų. Kiekvienos jų veikla susijusi su jos narių poreikiais. Mano vadovaujamoje Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijoje aktyviau dalyvauja žmonės, siekiantys plėtoti Lietuvos ir Azerbaidžano ryšius tiek valstybiniu, tiek ir nevyriausybinio lygmeniu. Bendraujame su Lietuvos ambasada Azerbaidžane ir su Azerbaidžano ambasada Lietuvoje. Šioje ambasadoje vyksta ir nemaža dalis mūsų renginių. Taip pat gan glaudžiai bendradarbiaujame su įvairiomis mokslo, kultūros ir kitomis organizacijomis. Kūrybiniai ryšiai mus sieja su Azerbaidžano rašytojų sąjunga bei azerbaidžaniečių literatūriniais ir kultūriniais leidiniais, tarp jų ir su intelektualus telkiančiu „525 laikraščiu“, – bendrijos veiklą apibūdina Mahiras Gamzajevs.

Padėkos žodis tautai ir valstybei

Kol kas Lietuvos valstybės atkūrimo proga skirtas apdovanojimas Mahirui dar neįteiktas – išskilmės bus

Mahiras
Gamzajevs

VILNIUS – BAKU

KULTŪRŲ TILTAI IR DIALOGO MERIDIANAI

Lietuvos azerbaidžaniečių bendruomenės pirmininko, literatūrologo, publicisto ir vertėjo Mahiro Gamzajevs 2020 m. išleista knyga „Vilnius–Baku: kultūrų tiltai ir dialogo meridianai“.

rengiamos pasibaigus karantinui. Paklaustas, ką pasakys atsiimdamas apdovanojimą, M. Gamzajevs sakė: „Pirmiausia padėkosiu tautos išrinktam Prezidentui ir pasakysiu, kad gauti šį apdovanojimą man ne tik didelė garbė, bet ir atsakomybė bei išipareigojimas būsimiems darbams. Man labai svarbu, kad Lietuvos vardas tiurku kalba kalbančiame pasaulyje būtų gerbiamas visomis prasmėmis. Esu dėkingas Lietuvos žmonėms, kurie manimi pasitiki, mane palaiko, skatina. Esu dėkingas lietuvių kūrėjams, kurie beveik prieš keturis dešimtmečius mane tarsį paėmė už rankos ir įvedė į Lietuvos etnokultūrinę erdvę ir kad mano veikla pripažinta bei įvertinta šiuo aukštu apdovanojimu. Daugelis jų dovanuoja man savo knygas su geriausiais linkėjimais ir tikėjimu, kad kažką galiu daryti abiejų tautų labui. Esu be galo dėkingas likimui, kad galiu pateisinti jų lūkesčius. Kaip man dovanotos knygos dedikacijoje parašė poetas Bernardas Brazdžionis, jaučiuosi „antrą kartą gimęs lietuvių kalboje.“

Premjerei pristatyta strategija „Vilnijos kraštas 2040“

Justė Brigė

Praėjusių metų pabaigoje Lenkų diskusijos klubas strategiją „Vilnijos kraštas 2040“ pristatė šalies Prezidentui Gitanui Nausėdai, o šių metų vasario 18-ąją ji pristatyta Ministrui Pirmininkei Ingridai Šimonytei.

„Strategijos pristatyme Ministrui Pirmininkei dalyvavo ir švietimo, mokslo ir sporto ministrė Jurgita Šiugždininienė, tad didžiausias dėmesys buvo skiriamas švietimui. Daugiausia kalbėjome apie švietimo problemas, mokyklų reformą ir švietimo įstaigų tinklo optimizavimą, apie lenkų kalbos egzamino sugražinimą į brandos egzaminus“, – išpūdziais dalijasi Lenkų diskusijos klubo pirmininkė Dorota Sokolovska, klubui vadovaujanti nuo šių metų sausio pradžios.

Pokalbio metu buvo aptariama, kodėl lenkakalbėse mokyklose absolytų rezultatų prastesni negu kitose mokyklose ir žemesni nei šalies vidurkis. „Rengiant strategiją buvo atlikta išsami analizė, todėl mes motyvuotai galime išdėstyti, kodėl taip atsitiko, ir esame numatę, ką daryti, kad iki 2040-ųjų pasiektume strategijoje numatytą rezultatą“, – sako pašnekovė.

Pristatant strategiją buvo kalbėta apie didesnę bendradarbiavimą su Lenkija, nes Vilnijos krašte trūksta mokytojų, kurie galėtų kokybiškai dėstyti lenkų kalbą. „Šiai spragai užpildyti yra du variantai. Vienas jų – daugiau ruošti lenkų kalbos mokytojus Lietuvoje, kitas – pritraukti mokytojus iš Lenkijos, kas yra daroma Latvijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje. Tačiau pirmajam variantui mes turime per mažai rezervų, antrajam – reikia sukurti sąlygas ir teisinę bazę. Latvijoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje dirba iš Lenkijos atvykstantys mokytojai pagal tų šalių ir Lenkijos bendras programas. Lietuvoje tokios programos nėra“, – teigia klubo pirmininkė.

Pasak pašnekovės, jei Vilniaus len-

Lenkų diskusijos klubo pirmininkė Dorota Sokolovska.

kakalbių mokyklose dirba aukštesnės kvalifikacijos lenkų kalbos mokytojai, tokio profesionalumo pasigendama už Vilniaus ribų. Tad Vilnijos moksleivių lenkų kalba nesutampa su Varšuvoje naudojama lenkų kalba. „Turiu nemažai pažįstamų, studijuojančių Lenkijoje, ir puikiai žinau, kad jiems kyla integravimosi į Lenkijos bendruomenę problemų. Dažniausiai jie integruojasi į ukrainiečių ir baltarusių bendruomenes“, – pasakoja Dorota Sokolovska.

Pasak pašnekovės, Vilnijos krašto lenkų kalbą formavo geografinė padėtis – jai padarė didelės įtakos baltarusių kalba – juk keliaudavo ne tik žmonės, bet ir žodžiai. Dėl to Vilnijos krašto lenkų kalba turi daug panašumų su baltarusių.

„Dabar tarsi vyksta antra rusifikavimo banga. Skirtingai nuo sovietmečio, ji nėra primestinė, tiesiog lenkų jaunimas yra labiau atviras rusų kultūrai ir ja labiau domisi. Be to, rusišką televiziją žiūri ir vyresnio amžiaus žmonės. O tai irgi turi įtakos kalbai. Lietuvos lenkai, gyvenantys mažesnėse bendruomenėse, nesijaučia nei Lenkijos, nei Lietuvos dalimi. Formuojasi labai lokali tapatybė. Šiuos žmones reikia įpiliētinti, juos reikia įtraukti į bendrą veiklą, bet tam taip pat yra kliūčių, nes tam trūksta infrastruktūros, yra kaimų, kurių nepasiekia visuomeninis trans-

portas. Kaip tiems žmonės ištraukti į veiklą? Išties Vilniaus miesto lenkų tapatybė skiriasi nuo Vilniaus rajono lenkų. Tai pripažino ir premjerė. Ji taip pat pažymėjo, kad ir ekonominis atotrūkis tarp Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono yra žymiai didesnis, negu, pavyzdžiui, tarp Kauno miesto ir Kauno rajono“, – pasakoja D. Sokolovska.

Pristatant strategiją buvo kalbama ir apie rinkimų kartelės sumažinimą tautiniu pagrindu sukurtoms partijoms. „Rinkimų kartelės sumažinimas, mūsų manymu, paskatintų kitų tautinių partijų formavimąsi, o tai leistų į savivaldą ateiti naujiems žmonėms. Vilniaus krašto problema – labai dažnai valdžioje yra tie patys asmenys ir jie yra labai ilgai“, – minėtis dalijasi Lenkų diskusijų klubo pirmininkė Dorota Sokolovska ir pažymi, kad premjerė pažadėjo tęsti strategijos aptarimą, orientuojantis į kitas sritis. Taip pat bus kuriamos darbo grupės, kurios nagrinės strategijos įgyvendinimo galimybes.

Tuo pačiu Lenkų diskusijos klubas strategiją „Vilnijos kraštas 2040“ pristato partijoms ir Seimo frakcijoms. Kiekviena partija, klubo pirmininkės teigimu, atkreipia dėmesį į skirtingas strategijos sritis. Vienos partijos didesnę dėmesį skiria Vilnijos krašto ekonomikai, kitos – savivaldybių reformai, kitoms sritims.

Lingvistikos eruditas – Valerijus Čekmonas

Lietuvos kalbininkas, slavistas, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras Valerijus Čekmonas buvo tarp pirmųjų mokslininkų, išitraukusių į judėjimą už Lietuvos nepriklausomybę. Šiomet Valerijui Čekmonui būtų sukakę 84-eri. Deja, prieš 17 metų jo gyvenimo kelias nutrūko.

Valerijus Čekmonas gimė Ukrainoje, Čerkasų srityje, Zavalioje. 1964 m. jis baigė Rostovo prie Dono universitetą. 1965–1979 metais dirbo Baltarusijos mokslų akademijos J. Kolaso kalbotyros institute. Nuo 1979 m. dėstė Vilniaus universitete. 1988–1999 m. – Slavų filologijos katedros vedėjas, nuo 1985 metų – profesorius.

1995 m. ėmėsi redaguoti žurnalą „Slavistica Vilnensis“. 2000 m. tapo Kultūrinių bendrijų studijų centro direktorius. Tyrė kalbų sąveiką, slavų tautų ir kalbų istoriją, lietuvių ir baltarusių kalbų ryšius. Kartu su dr. Irena Elžbieta Čekmoniene parengė vadovėlį „Lietuvių kalba visiems – Litovskij jazyk dlja vsech“. Svarbiausi veikalai: „Baltarusių kalbos garsai“ (Guki belaruskaj movy, su A. Podlužnu, 1972), „Praslavų kalbos istorinės fonetikos tyrinėjimai“ (Issledovanija po istoričeskoj fonetike praslavjanskogo jazyka 1979), „Slavų kalbos ir slavų tautos: Giminystės ištakos“ (Slavjanskij jazyki i slavjanskij narody: Istoki rodstva 1985), „Slavų filologijos įvadas“ (Vvedenie v slavjanskiju filologiju), „Baltarusių kalbos fonetika ir fonologija su bendrosios fonetikos ir fonologijos elementais“ (Fonetyka i fonologija jazyka bialoruskogo z elementami fonetyki i fonologii ogólnej; abu 1988).

Dr. Laima Kalėdienė apie Valerijų Čekmoną

Valerijaus Čekmono sukurta baltų ir slavų kalbų sąveikos tyrimo metodologija yra dvejopa: tipologinės rekonstrukcijos ir sociolingvistinė. Čekmonas buvo lingvistikos eruditas, jo lyginamosios istorinės kalbotyros darbai vertinami kaip novatoriški ir

kapitalūs, nes jis pirmasis kalbotyros istorijoje konkrečių kalbos reiškinių aiškinimus nuosekliai ėmė grįsti ne tik diachroniniais, bet ir sinchroniniais duomenimis, taikdamas savo sukurtą diachroninių tyrimų programą.

Pagal ją iš pradžių nustatomas dinaminis modelis, kurį sudaro tipologiniu atžvilgiu galimi pradinių garsų pokyčiai, vadinamieji tipologiniai laukai, taip pat galimi tarpiniai diachroninių vyksmų etapai, vadinamieji tipologiniai medžiai.

Nustačius tipologinius laukus ir medžius, gretinamos įvairios besikeičiančios fonetinės situacijos, sinchroninės išvados lyginamos su žinomomis diachroninėmis interpretacijomis, taip sukuriama naujos, kartais neįtikėtinos ir dažniausiai prieštaraujančios nusistovėjusiai nuomonei prielaidos ir teorijos – visa tai Čekmonas ne tik išdėstė savo monografijoje „Praslavų kalbos istorinės fonetikos tyrimai“, bet ir nuosekliai tęsė tirdamas ne tik baltų ir slavų, tiksliau – lietuvių, baltarusių ir lenkų kalbų sąveiką, bet ir rusų sentikių, nes jo metodologija gali būti pritaikyta bet kurioms kalboms.

Drauge su diachroninių faktų interpretavimo metodologija Čekmonas sukūrė jo nuopelnus mokslui padvigubinusią sinchroninių faktų atrankos, grupavimo ir kaupimo metodologiją, vadintą sociolingvistine.

Stengiantis suvokti diachroninį kalbos susitraukimo mechanizmą, kai kalba virsta kita, Čekmonui ėmė

Valerijus Čekmonas laikėsi nuostatos, kad tikra padėtis atsiskleidžia tik bendraujant visomis tomis kalbomis, kuriomis šneka pateikėjas, nė vienai iš jų nerodant didesnio palankumo ir nė vienos niekaip neišskiriant.

aiškėti sociolingvistinis kalbos mirties mechanizmas: nors ir miršta, kalba visiškai neišnyksta, nes keičiasi tik kalbinis kraštovaizdis, žmonės patys ar jų vaikai ima kalbėti kita kalba, kinta jų tautinė savimone, bet onomastikos, etnolingvistikos, antropologijos faktai vis tiek rodo gyventojų vietiškumą, taigi ir galimus vartotų kalbų relikтус ar sąveikos rezultatus, tampa vėl galima diachroninė jų interpretacija.

Visa tai jis fiksavo savo tyrimuose. Paties Čekmono pažiūrų lūžis į tai, kaip rinktinė kalbos duomenys, įvyko dar 1969 m. ekspedicijos iš Minsko kalbotyros instituto į Jonavos apylinkes metu: pasitvirtino jau anksčiau diskusijose su Baltarusijos polonistu Viačeslavu Vereničiumi jam kilusios abejonės dėl lenkų kalbos žodyno kartotekos sudarymo principų.

Dar tada Čekmonas įsitikino, kad dvikalbiai ar daugiakalbiai žmonės

tyrėjams atsako taip, kaip žino, kad iš jų tikimasi atsakysiant. Suprato, kad tokių žmonių kalbą reikia vertinti suvokiant, kad jie gali rinktis atsakymų variantus, taigi reikia kaupti ne izoliuotus vienos kurios nors jų mokamos kalbos faktus, o dokumentuotą duomenų visumą. Net ir tais atvejais, kai pateikėjas šneka tik viena kalba: būtina išsiaiškinti aplinkos kalbinę situaciją, tiek dabartinę, tiek buvusią, sužinoti, koks kurios kalbos prestižas, surinkti duomenis apie gimtąją pateikėjo ir jo tėvų, šeimos, kaimo kalbas, mokyklos mokomąją kalbą, taip pat bažnyčios ir bendravimo su svetimaisiais, išsiaiškinti kitas sociolingvistines aplinkybes. Tada paaiškėja kalbų konkuravimo sąlygos, atsiskleidžia kalbos reiškinių variantų atsiradimo ir pasirinkimo mechanizmas.

Taikant Čekmono metodiką, sociolingvistiniai duomenys tampa esminiais, *conditio sine qua non*: jis lietuvių, baltarusių, lenkų ir senųjų rusų kalbų santykius tyrė ypatingai, nes dėmesys visų pirma buvo skiriamas kiekvienam kalbančiam žmogui ir tik jo gyvenimo istorijai, o tik po to jo kalbos sistemai ir struktūrai.

Tai įprastas sociolingvistinis tyrimo objekto traktavimas, bet reikalas tas, kad Čekmonas, nors ir gerai buvo susipažinęs su to meto sociolingvis-

tikos darbais, savitą, kaip jis vadino, kalbų kontaktų zonos tyrimo metodologiją sukūrė pats.

Čekmonas laikėsi nuostatos, kad tikra padėtis atsiskleidžia tik bendraujant visomis tomis kalbomis, kuriomis šneka pateikėjas, nė vienai iš jų nerodant didesnio palankumo ir nė vienos niekaip neišskiriant – ši ypatybė buvo skiriamasis Čekmono darbo bruožas.

Ir dabar jo tyrimai tebėra iš esmės unikalūs, nes dauguma paprastai tiria vieną kurią nors kalbą ar tarmę, todėl vadinamieji sociolingvistiniai duomenys, kuriuos dabar madinga kaupti, tampa pertekliniais arba geriausiu atveju pritaikomi statiškam fono iliustravimui.

Čekmonas daug metų bandė tartis tiek su slavistais, tiek su lituanistais dėl bendros metodikos, ne kartą buvo rengti (ir parengti) bendri klausymynai, mėginta dirbti kartu, bet tokio tikrai bendro darbo taip ir nepavyko pradėti nei su vienais, nei su kitais: galų gale kiekvienas imdavo tirti ir, svarbiausia, traktuoti tyrimo rezultatus tik kurios nors vienos kalbos aspektu, taip tebesielgiama iki šiol. Natūralu, nes toks ir yra lingvistinės geografijos, arealinės lingvistikos, geolingvistikos, net ir kontaktų lingvistikos tyrimo objektas.

Suvokus dvilypę Čekmono sukurtos metodologijos esmę – atliekant tipologinę rekonstrukciją kalbos faktus rinkti taikant sociolingvistinius reikalavimus – ima aiškėti, kodėl bendražygiai ilgai netverdavu: neretai tapdavo per sunku suvokti tyrimo tikslus daugiakalbiu *stereo* režimu ir tuo labiau pateikti galimas tyrimų interpretacijas, kurios labai skyrėsi nuo įprastinių užduočių fiksuoti geografinę kalbos ar tarmės paplitimą, tarminės kalbos skirtumus nuo bendrinių kalbų kano ir sudarinėti skolinių sąrašus. Be to, tikrieji istorinės lyginamosios kalbotyros atstovai dažniausiai nebūdavo linkę revizuoti visuotinai pripažintų autoritetų teorijas.

Čekmonas turėjo ir kalbos faktų pateikimo viziją – jis buvo užsibrėžęs sukurti tokią daugiamatę enciklopediją, kurioje būtų užfiksuota kaip galima daugiau ir kuo įvairesnių faktų apie lietuvių, baltarusių ir lenkų kalbų paplitimą, vartojimą, istoriją, nuostatas, kultūrą – apie viską, kas gali būti susiję su baltų ir slavų kontaktų zona. Ir kuo daugiau autentiškų garso įrašų, turėjusių tapti tokios duomenų bazės pagrindu.

Iš Laimos Kalėdienės sudarytos knygos „Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika“

Lietuvos tautų indėlis į Nepriklausomybės siekį

Lietuvai minint 30-ąsias Laisvės gynėjų dienas metines, Tautinių mažumų departamentas pakvietė prisiminti ir įvertinti visų Lietuvos tautų indėlių kovoje už mūsų šalies laisvę ir Nepriklausomybę.

Lietuvių, lenkų, rusų, ukrainiečių, baltarusių, estų, latvių, azerbaidžaniečių, armėnų, rumunų, totorių, karaimų, žydų ir kitų tautybių Lietuvos žmonės buvo aktyviais dalyviais kelyje į Nepriklausomybę.

Įvairių tautybių Lietuvos gyventojai ne tik saugojo laisvės žodį prie televizijos bokšto, radijo ir televizijos

pastato, bet ir kita veikla prisidėjo prie išsilaisvinimo kovos.

Prasidėjus Sajūdžiui, mitinguose ir suvažiavimuose aktyviai dalyvavo tautinių bendruomenių atstovai. 1988 metų rugsėjį tautinių bendrijų atstovai susirinko į pasitarimą, kuriame nutarė aktyviai įsijungti į besiformuojančio judėjimo veiklą. Per šį pasitarimą

buvo įkurta Lietuvos tarpnacionalinė koordinacinė asociacija. Asociacija aktyviai palaikė dialogą tarp įvairių tautinių bendrijų ir ragino vienyti atkurti Lietuvos valstybingumą. Asociacijos nariai kartu su lietuviais aktyviai dalyvavo visuose Lietuvai lemtinguose istoriniuose įvykiuose.

Pirmieji prie judėjimo už nepriklausomybę prisijungė kultūros ir mokslo atstovai, kiti aktyvistai. Savo tikėjimą laisve išsakė ir gynė

rašytojas Grigorijus Kanovičius, filologas prof. Arnoldas Piročkinas, aktoriai A. Inozemcevas, V. Jefremovas, T. Michniova, N. Kasatkina, V. Kriučkovas ir T. Jasinskaja, slavistikos specialistai ukrainiečiai prof. V. Čekmonas, jo tautietė L. Žilcova, tarpukario Lietuvos Vyriausybės nario sūnus, baltarusis S. Dušauskas-Duš, jo tautiečiai F. Niunko, K. Balachovič, O. Abladžėjus ir V. Stechas, moldavai L. Žalakevičienė, V. Balmuš, V. Lupu, A. Gyska, E. Paplautienė ir L. Bartkienė, gruzinė D. Juodišienė, totoriai A. Jakubauskas, M. Bairaševskis ir A. Asanavičius, azerbaidžaniečiai M. Gamzajevs, G. Alijevas, R. Mamedovas, vokiečiai A. Valter, K. Vagnorius, A. Liaukonis-Flikas, ukrainiečiai V. Kapkanas, J. Pankiv, I. Juzičus, A. Visockis, O. Vasilčenko, estės V. Strikaitienė ir L. Urman, latviai I. Kiškis, A. Urmanis ir V. Martinsons, lenkai A. Plokšto, J. Survila, V. Baranovskis, R. Gečevskis, H. Sasnovskis, M. Čobotas, J. Tryk, Č. Okinčicas, žydai E. Zingeris, G. Alpernas ir S. Finkelšteinas, armėnai Z. Sakalauskienė, S. Pagasianas ir O. Isajevas, karaimai H. Kobeckaitė ir M. Firkovičius, mordovė A. Balaševičienė ir daugeliui kitų žmonių.

1990 m. kovą rusakalbiams Lietuvos gyventojams leidžiamas laikraštis „Echo Litvy“ išspausdino labai svarbų pareiškimą apie tai, kad Lietuvoje gyvenantys estai, rumunai, rusai, azerbaidžaniečiai, totoriai, žydai, ukrainiečiai, armėnai remia ir sveikina Lietuvos valstybės sprendimą atsisukti nuo SSRS.

Protestuodama prieš Sausio 13-osios įvykius, Asociacija parašė kreipimąsi į Michailą Gorbačiovą, kurį pasirašė trys tūkstančiai įvairių Lietuvos tautybių žmonių. Šį kreipimąsi į Maskvą vežė Nepriklausomybės akto signataras Eugenijus Petrovas kartu su Alfredu Nazarovu ir Vladimiru Gražuliu. Aukščiausioji Taryba išsiuntė graikų bendruomenės atstovą Nikolajų Medvedevą į Maskvą dery-

1991-ųjų metų sausio įvykiai. Gyva grandine apjuostas Lietuvos Respublikos Seimas.

boms. Jo darbas buvo labai svarbus Lietuvai.

Iškart po kruvinių įvykių, 1991 m. sausį Rusų kultūros centras raštu kreipėsi į Lietuvos rusus ir visus Lietuvos gyventojus. Kreipimesi buvo pateikta neiškraipyta informacija apie tragiškus 1991 sausio 13-osios įvykius Vilniuje prie Televizijos ir radijo komiteto. Gyventojai buvo įspėti apie Nacionalinio gelbėjimo komitetą ir jo veiksmų planą. Šį komitetą teksto autoriai pasmerkė. Rusų ir ukrainiečių kalbomis taip pat buvo kreiptasi į sovietų armijos karius bei SSSR Aukščiausiosios tarybos tautybių tarybos pirmininko pavaduotoją B. Oleiniką. Viešai pareiškimus pasirašė A. Inozemcevas, A. Plokšto, O. Abladžėjus, G. Fišas, L. Žilcova, I. Kiškis, A. Jakubauskas, M. Gamzajevs, D. Gogišvilis, O. Isajevas, V. Gražulis, I. Juzič, J. Volickis, V. Kukianienė ir J. Lankiv ragino nutraukti kraujo praliejimą. Sovietų karių buvo prašoma nekelti ginklo prieš taikius Nepriklausomybę ginančius Lietuvos piliečius.

Drauge su visais Lietuvos gyventojais šalies Nepriklausomybę 1991 m. sausio įvykių ir rugpjūčio pučo metu gynė ir tautinių bendrijų atstovai. Tarp tomis dienomis kovoje dėl laisvės ir Nepriklausomybės nukentėjusių žmonių buvo azerbaidžaniečiai Famil Šiukiurov bei Ilkin Dadašev. Už

drašą ir ryžtą jiems įteikti Sausio 13-osios atminimo medaliai. Loreta Asanavičiūtė, tragiškai žuvusi gin-dama Lietuvos nepriklausomybę, buvo Lietuvos totorė.

Į sausio 13-osios įvykius labai greitai sureagavo visas pasaulis. Prie informacijos sklaidos prisidėjo ir Vladimiras Gražulis. Jis pasakoja: „Moldavas Viktoras Balmušas, Tarpnacionalinės koordinacinės asociacijos narys, turėjo radijo ryšį ir padėjo susisiekti su mano pažįstamais Rytų Berlyne. Aš papasakojau apie tai, kas įvyko Vilniuje, ir paprašiau viešai sureaguoti. Kiek man žinoma, tą dieną vakare jie surengė protesto akciją prie Sovietų Sąjungos ambasados.“

LRT garso operatorė, Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ narė Zina Sesickienė iki šiol puikiai prisimena, kas tada vyko: „Mūsų pamaina – diktoriai Bernadeta Lukošiuūtė ir Algimantas Sadukas, garso operatorė Rūta Vyšniauskaitė ir aš turėjome dirbti visą naktį. Degė laužai, per radiją skambėjo liaudiška muzika. Vėlyvą vakarą nuo Karoliniškių mus pasiekė šuvių garsai, triukšmas. Supratome, kad prasidėjo bokšto šturmas. Mes negalvojome, jog mus puls. Bet greitai išgirdome kareiviškų batų bildesį koridoriuje. Bernadeta į mikrofoną kalbėjo: mes dar gyvi, gyvi...“

TMD inf.

Lietuvių kalbos ugdymo iššūkiai tautinių mažumų darželiuose

Irma Mickūnienė

Vilniaus darželio-mokyklos „Vilija“ lietuvių kalbos mokytoja, metodininkė

Kalba yra ypatingas menas. O kalbų mokymasis – vienas svarbiausių dalykų norint sėkmingai gyventi šiuolaikiniame pasaulyje. Bet nuo kada gi galima pradėti mokytis kitų kalbų ir kaip tai turėtų vykti?

Vaiko raidos specialistai sutaria, kad vaikui būtina sukurti aplinką, kurioje, be gimtosios kalbos, jis girdėtų ir kitą kalbą. Ankstyvas kalbos mokymas(is) padeda vaikui geriau išmokti kitą kalbą, kadangi „treniruojamas“ kalbos padargas, vėlesniame kalbos ugdymo etape rečiau susiduriama su garsų artikuliacijos ar tarties sunkumais.

Mokslininkai pabrėžia, kad vaikai kalbų mokymuisi ypatingai imlūs iki šešerių metų. Todėl lietuvių kalbos (kaip ne gimtosios) ugdymas ankstyvajame amžiuje ypatingai svarbus. Skirtingai nei suaugusieji, vaikai šiame amžiaus periode kalbos mokosi natūraliai, intuityviai – nekeldami sau didelių reikalavimų, siektinų rezultatų, nesibaimindami daryti klaidų.

Kaipgi atrodo lietuvių kalbos ugdymas tautinių mažumų darželiuose?

Ankstyvajame amžiuje vaikai lietuvių kalbą priima kaip savo natūralios, kasdieninės aplinkos dalį. Ją girdi televizijoje, parduotuvėje, gatvėje. Kalbant apie negimtosios kalbos ugdymą dažnai įsivaizduojama, kad užsiėmimų metu vaikai turi nuolat kalbėti lietuviškai ar bent jau bandyti kartoti lietuviškus žodžius, frazes. Nereikėtų pamiršti, kad negimtosios kalbos ugdymo pradžioje, o ypač ankstyvajame amžiuje, vyrauja „tylusis periodas“.

Vaikas tarsi grįžta į pradinę kalbos ugdymosi fazę, kuomet mokėsi savo gimtosios kalbos. Šiame kalbos ugdymo periode labai svarbu pradėti nuo artimosios vaiko aplinkos, nuo dalykų ir sąvokų, kurias vaikas pažįsta savo gimtąja kalba: žaislų, maisto, pomėgių ir kt. „Tyliojo periodo“ metu vaikai intensyviai kaupia savo žinių bagažą, todėl labai svarbu su vaiku bendrauti ir mokytis žaidžiant, liečiant ir rūšiuojant įvairius daiktus. Dažnu atveju jie naudoja neverbalinę kalbą, pvz.: žaidybinėse situacijose gali parodyti spalvą ar daiktą, atlikti judesius, kuriuos įvardina mokytojas, tačiau žodžių balsu dar netaria. *Tam, kad būtų išstartas žodis ... – turi būti tyla* (Ursula K. Le Guin). Reikia pabrėžti, kad kiekvieno vaiko gebėjimai yra skirtingi, kaip greitai jis pradės kalbėti, yra individualu.

Pasibaigus „tyliajam“ kalbos periodui vaikai vis aktyviau pradeda komunikuoti lietuvių kalba, kalbos mokosi remdamiesi girdimosios kalbos pavyzdžiais. Vaikai užsiėmimų metu stengiasi kalbėti kalba, kuria kalba mokytojas. Kalbą jie tarsi susieja su konkrečiu žmogumi (žmogus = kalba). Būna ir taip, kad per užsiėmimą vaikas puikiai kartoja ir rodo, ką atsimena, o tėveliams neatsiskleidžia.

Taip įvyksta todėl, kad vaikas tėvus tapatina su viena kalba, o mokytoją – su kita. Šiuo periodu galima pasitelkti daugybę metodų: pasakų sekimas su pasikartojančiais motyvais, eilėraščių deklamavimas, kalbą lavinančių žaidimų žaidimas, žodžių ir frazių mokymasis, komunikacinių situacijų inscenizavimas. Tokiomis kūrybinėmis veiklomis padrąsinsime net ir pačius mažiausius domėtis ir pamilti lietuvių kalbą. Kad ir kokias veiklas bepasirinktų mokytojas, vienas pagrindinių uždavinių mokant kitos kalbos – išlaikyti mokinių susidomėjimą. Užsiėmimų metu mokytojas turi ne tik veikti pats, bet ir įgalinti veikti savo ugdytinius. Vaikams labai svarbu kitą kalbą ne tik girdėti ar ja komunikuoti, bet ir pajauti. Čia svarbus „kūno“ metodas. Sėkmingą kalbos mokymą(si) garantuoja dvi vaiko veiklos, atliekamos tuo pačiu metu (klausymas-kalbėjimas ir fizinis judėjimas, susijęs su turiniu). Judėjimas ir viso kūno darbas padeda suaktyvinti abu smegenų pusrutulius ir paskatina smegenis aktyviai veikti.

Įvairių metodų panaudojimas tampa ypatingai svarbus karantino laikotarpiu, nuotolinio ugdymo metu, kad vaikams būtų užtikrintas sklandus tolimesnis kalbos mokymas(is). Vilniaus darželyje-mokykloje „Vilija“ mokytojos su vaikais bendravo ir artimą ryšį palaikė smagių vaizdo įrašų pagalba. Įprastinę pamoką papildė įvairiomis skaitmeninėmis priemonėmis, kurios aktyviai įtraukė mokinius į ugdymo procesą. Šią naują – nuotolinę – ugdymo(si) formą vaikai priėmė entuziastingai. Pamokėlės iš grupių patalpų persikėlė į įvairiausias ir netikėčiausias erdves. Ugdytiniams didžiulę nuostabą, o tuo pačiu ir susidomėjimą, sukeldavo ekrane išsvystas mokytojas,

čiuožiantis rogutėmis nuo kalniuko, kalbantis apie savo žiemos nuotykius pačiose netikėčiausiose vietose. Tokie vaizdo įrašai tampa tarsi „gyvaisiais“ žodynėliais. Vaikai juos gali naudoti tiesiogiai veikdami kasdieninėse savo gyvenimo situacijose: statydami sniego senį, čiuoždami nuo kalno, grožėdamiesi žiemiškais vaizdais arba tiesiog rengdamiesi. Ir jiems pavyksta! Ši – kitokia – kalbos ugdymo forma praplečia vaikų žinių sužadinimo galimybes. Lietuvių kalbos mokymas(is) tarsi peržengia darželio ribas ir įsiliesia į kasdieninį vaikų gyvenimą, skatina bendrauti ne tik vaiką ir mokinį, bet ir tėvelius, senelius. Vaikams smagu artimiesiems parodyti, kaip atrodo jų mokytojas, ko jie kartu mokosi ir jau yra išmokę.

Vaizdo pamokose daugiausia dėmesio skiriama komunikavimo lietuvių kalba gebėjimų ugdymui, efektyvaus tarpusavio bendravimo lavinimui. Mokant lietuvių kalbos Vilniaus darželyje-mokykloje „Vilija“ ypatingas dėmesys skiriamas vaiko emocinei būsenai, siekiama sukurti linksmą, palankią mokymuisi emocinę atmosferą, todėl filmuodamas pamokas mokytojas turi būti atsipalaidavęs, natūraliai bendrauti su

„Kad ir kokias veiklas bepasirinktų mokytojas, vienas pagrindinių uždavinių mokant kitos kalbos – išlaikyti mokinių susidomėjimą“, – teigia Vilniaus darželio-mokyklos „Vilija“ lietuvių kalbos mokytoja, metodininkė Irma Mickūnienė.

vaikais. Pagrindinis tikslas ruošiant vaizdo pamokas ugdytiniams – supažindinti vaikus su lietuvių kalbos garsais, žodynu, pateikti teisingą tarimą ir intonaciją; pedagogas entuziastingai ragina vaikus kartoti žodžius, frazes, dainuoti dainas, sekti pasakas, taip palaikydamas emocinį ryšį. Taip pat mokytojos paruošia vaizdo įrašus, kuriuose kviečia ugdytinius pasinerti į aktyvias veiklas: įvairių daiktų paieškas namuose, mankšteles (atliekami judesiai įvardinami lietuvių kalba), pasakų sekimą – inscenizavimą ar tiesiog spalvinimą drauge, ir aktyvius mokymus(is) tampa tinkamai

įprasmintu ir vaikui priimtinu kalbos ugdymu(si).

Lietuvių kalbos žinojimas ankstyvajame amžiuje vaikus paruošia sėkmingam mokymuisi mokykloje. Tačiau kalbos ugdymas(is) – ilgas ir sudėtingas procesas. Pagrindinė mokytojo užduotis – kalbos mokymą(si) priartinti prie vaiko kasdieninės aplinkos, padaryti jį maksimaliai suprantamą ir patrauklų. Tikėjime ir siekime – vaikai tikrai pradės kalbėti. Svarbu, kad mokymosi procesas būtų įdomus, priimtinas vaikui, kad ugdytiniai nuolat atrastų kažką naujo ir artimo.

Paskirtos premijos už geriausius baigiamuosius mokslo darbus

Akademinė taryba prie Tautinių mažumų departamento apsvarstė premijai už geriausią baigiamąjį mokslo darbą tautinių mažumų tematika gautus darbus. Šiemet į premiją pretendavo 13 darbų.

Akademinės tarybos posėdžio metu premijas nutarta skirti:

Rugilei Karkauskaitei už apgintą baigiamąjį bakalauro studijų darbą „Litvakų virtuvė dabartinėje Lietuvoje: paveldas ir jo pritaikymas“, išmokant 300 eurų dydžio piniginę premiją;

Linai Mumgaudytei už apgintą baigiamąjį magistro studijų darbą „Mes einame prieš žemės sukimąsi:

Tarpukario Rytų Europos žydžių moterų meninio išsilavinimo siekimas. Vilniaus ir Kauno atvejai“, išmokant 500 eurų dydžio piniginę premiją;

Justinai Bružaitėi-Liseckienei už mokslinį straipsnį „Sociolingvistiinių veiksnių įtaka gimnazijų ugdomąja rusų kalba moksleivių lietuvių kalbos gramatiniam taisyklingumui“, išmokant 500 eurų dydžio piniginę premiją;

dr. Tomáš Božerocki už

apgintą daktaro disertaciją „Medijų ir atminties laikmenų komunikacinė reikšmė formuojant Armijos Krajevovs kolektyvinę atmintį XX a. viduryje“, išmokant 1000 eurų dydžio piniginę premiją;

Specialiosios premijos po 300 eurų skirtos **Emilijai Miltinytei** už apgintą bakalauro darbą „Atmintis apie žydų gelbėjimą Pasaulio Teisuolių šeimoje“ ir **Oleksandrai Petrauskaitėi** už apgintą magistro darbą „Emigracija iš Ukrainos, Baltarusijos ir Rusijos į tarpukario Lietuvą“.

Minėtų darbų vadovams: Vilniaus

universiteto Istorijos fakulteto asistentei dr. Akvilei Naudžiūnienei, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto profesorei dr. Jurgitai Verbickienei, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto docentei dr. Renatai Matkevičienei, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto profesorei dr. Jurgitai Verbickienei – bus įteiktos padėkos.

Tautinių mažumų departamentas premiją už geriausią baigiamąjį mokslo darbą Lietuvos tautinių mažumų tematika įsteigė, siekdamas paskatinti aukštųjų universitetinių mokyklų studentus domėtis Lietuvos tautinėmis mažumomis ir įvairių studijų kryptių mokslo darbams rinktis su tautinėmis mažumomis susijusias temas.

Premiją gauti gali pretenduoti Lietuvos ir užsienio aukštųjų universitetinių mokyklų absolventai, apgynę baigiamąjį mokslo darbą Lietuvos tautinių mažumų tematika.

Nuotr. iš pašnekvės archyvo

Tomaš Božerocki

Disertacijoje „*Medijų ir atminties laikmenų komunikacinė reikšmė formuojant Armijos Krajovos kolektyvinę atmintį XX a. viduryje*“ siekiau, ištyrus atminties laikmenų ir medijų vaidmenį kolektyvinės atminties konstravime ir sklaidoje, nustatyti komunikacinius veiksnius, lėmusius Armijos Krajovos (AK) kolektyvinės atminties konstravimą ir kaitą XX a. viduryje. Disertacijoje remiamasi prielaida, kad viešoji atmintis gali būti atvira įvairioms kolektyvinėms atmintims, kurių naratyvai yra panašūs. Toks požiūris pagrįstas J. Habermaso komunikacinio veiksmo teorija.

AK kolektyvinės atminties pagrindas tapo AK Informacijos ir propagandos biuro skleista propaganda. Todėl šiandien AK kolektyvinės atminties naratyvas veikiamas naujųjų medijų kinta, redukuojasi iki 1944 m. vasaros įvykių.

Nuotr. iš pašnekvės archyvo

Lina Mumgaudytė

Tyrimas „*Mes einame prieš žemės sukimąsi: Tarpukario Rytų Europos žydžių moterų meninio išsilavinimo siekimas. Vilniaus ir Kauno atvejai*“ papildė tarpukario Vilniaus ir Kauno meno sferoje vyraujančią žydų kilmės menininko vaizdinį, suteikdamas prieigą prie moteriškojo žydų kilmės menininkų diskurso. Magistro temoje siekiau *suteikti šviesą* dažnai istoriografijos parašėse liekančioms Rytų Europos žydų kilmės merginoms, kurios siekė meninio išsilavinimo tarpukario Stepono Batoro Universiteto Dailės fakultete (1919–1939) ir Kauno meno mokykloje (1922–1940), bandant rekonstruoti jų socialinį portretą bei profesinį lauką. Tyrimo metu buvo identifikuotos 86-ios žydų kilmės merginos, tarp kurių pastebėjau besikeičiantį požiūrį į menininkės profesiją, kuomet tarpukario pradžioje nuo meninio lavinimosi (asmeniniais tikslais), tarpukario pabaigoje pereinama prie meninio išsilavinimo (profesijos siekimo) tendencijos. Tai rodo, kad menininkės profesija pradeda suprasti kaip karjeros siekimo galimybių laukas.

Nuotr. iš pašnekvės archyvo

Justina Bružaitė-Liseckienė

Straipsnyje „*Sociolingvistinių veiksnių įtaka gimnazijų ugdomąja rusų kalba moksleivių lietuvių kalbos gramatiniam taisyklingumui*“ pristatau tyrimą, kuriame dalyvavo 179 Vilniaus trečių gimnazijų klasių moksleiviai, lankantys ugdymo įstaigas rusų ugdomąja kalba. Straipsnyje analizuoju, kokie sociolingvistiniai veiksniai daro įtaką moksleivių gramatinės raiškos lietuvių kalba taisyklingumui. Taip pat nagrinėju, kaip moksleiviai reiškia objektą lietuvių kalba – t. y., kaip jie vartoja tokius veiksmažodinius žodžių junginius, kaip *skaito tekstą, nori poilsio, skambina draugui, domisi menu*. Kalbos vartotojams, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, tokiuose junginiuose taisyklingai išreikšti objektą (pavartoti tinkamas daiktavardžių formas *tekstą, poilsio, draugui, menu* ir kt.) dažnai nėra lengva. Šiame straipsnyje analizuoju, kas palengvina tokių žodžių junginių išmokimą. Statistinė duomenų analizė parodė, kad reikšmingos įtakos objekto raiškos taisyklingumui turi sociolingvistiniai veiksniai. Taip pat tyrimas parodė, kad moksleiviams, kurie nurodė kartais besiklausantys lietuviškos muzikos, objekto raiška kėlė mažiau sunkumų negu retai ar niekada to nedarantiems moksleivių objekto raiškos taisyklingumas stipriai ir teigiamai su lietuvių kalbos ir literatūros dalyko mokykloje pažymių vidurkiu.

Lietuvos totoriai – Lietuvos istorijos ir kultūros dalis

„Aš dar iščiose būdamas žinojau, kad esu totorius, – nusijuokia Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų projekto koordinatorius, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko pavaduotojas Motiejus Jakubauskas.

Karolina Baltmiškė

Iš Vilniaus – į Raižius

Motiejus Jakubauskas, kaip pats sako, gimė Lietuvos totorių Mekoje – Raižiuose, Alytaus rajone. Būtent šį kaimą pasirinko tėtis Stepas Jakubauskas, kai reikėjo bėgti nuo sovietinės valdžios, palikus savo turta Vilniuje. Iki tol šeima turėjo dalį alaus daryklos, namą Totorių gatvėje Nr. 13 (dabar šio namo nėra), nedidelę odos gamyklą Užupyje.

Raižiuose apsigyvenęs Motiejus tėvas Stepas sukūrė šeimą. Motiejaus mama Zina – taip pat Lietuvos totorė. Zina ir Stepas Jakubauskai užaugino penkis vaikus: vieną dukrą – Marytę ir keturis sūnus – Joną, Simą, Romualdą ir Motiejų.

„Augome totoriškoje aplinkoje.

Čia buvo stipri totorių bendruomenė, juk neatsitiktinai Raižiuose net sovietmečiu veikė mečetė. Kitose vietose jos buvo uždarytos. Kai reikėdavo, sovietmečiu visa šeima eidavome tvarkyti mečetės, tvarkėme jos aplinką, dalyvaudavome bendruomenės organizuojamose talkose. Ir pagrindinės totorių šventės būdavo švenčiamos“, – vaikystės prisiminimais dalijasi pašnekovas.

Dabar Motiejus Jakubauskas gyvena sostinėje, bet visą gyvenimą jį sieja tamprūs ryšiai su Raižiais.

Apie tai, kad Raižiuose nuo seno gyvena stipri totorių bendruomenė, liudija ir kaime esančios septynerios totorių kapinės. „Raižiai – unikalus kaimas su savo gilia istorija, savo tradicijomis. Tikriausiai Lietuvoje nėra kitos tokios vietos, kurioje taip gausiai būtų gyvenę Lietuvos totoriai. Iš viso

Raižiuose ir aplinkiniuose kaimuose yra trylika totorių kapinių“, – sako Motiejus Jakubauskas.

Saugant išėjusiųjų ramybę

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir pradėjus dalinti žemę, Motiejus Jakubauskas su broliu Simu ėmėsi gelbėti senąsias totorių kapines. „Daugelis kapų buvo beveik sunykę. Tik kauburėliai ženklino, kad ten esama kapų, tad iškilio grėsmės, kad tos vietos gali tapti privačia žeme ir bus sunaikintos. Su broliu nusprendėme prie kapinių pastatyti ženklus, kuriuose būtų nurodoma, jog tai yra senosios Lietuvos totorių kapinės ir jos yra saugomos valstybės“, – sako Motiejus Jakubauskas. Broliai už savo lėšas pastatė 13 ženklų Alytaus ir Vilkaviškio rajonuose, taip sustabdydami grėsmę, kad kapinės gali atsidurti privačioje žemėje. Jie taip pat Vilniuje ir Trakuose atminimo lentomis pažymėjo muftijato ir sunaikintų mečečių buvimo vietas.

Tuo metu buvo imtasi ir kitos iniciatyvos – atlikti geodezinius matavimus ir pažymėti kapinių ribas. „Alytaus rajono savivaldybė skyrė lėšų ketverių kapinių geodeziniams matavimams ir teritorijų paženklinimui, bet šie darbai taip ir įstrigo. Kadangi Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų priemonių plane yra numatyta paženklinėti sunaikintas kapines, galvoju, gal pavyks atlikti ir kapinių geodezinius matavimus. Tad paprasčiau savivaldybių ne tik pažymėti sunaikintų kapinių vietas, bet ir atlikti geodezinius matavimus dar esamų, pažymėti jų teritorijas. Nežinau, kiek pavyks įgyvendinti, bet Kultūros vertybių apsaugos departamentas yra išsipareigojęs tai padaryti“, – sumanymus pristato pašnekovas ir pažymi, kad Lietuvoje yra sunaikinta nemažai totorių kapinių.

Nors Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metai buvo paskelbti vadovaujantis pirmąja totorių atvykimo į Lietuvą banga, kai 1319–1320 metais totoriai į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę atvyko kaip sąjungininkai kovose su kryžiuočiais, bet masinis totorių kūrimasis Lietuvoje siejamas su Vytautu Didžiuoju – su pirmuoju jo žygiu į Krymą. „Pirmieji į Lietuvą atsikraustę totoriai praktiškai ištirpo, įsiliedami į esamas tautas. 1397 metais prasidėjusi antroji totorių kėlimosi į Lietuvą banga ėmėsi puoselėti savo kultūrą. Jiems buvo leista statyti mečetės, deja, jos buvo medinės ir nė viena nėra išlikusi. Sunyko ir senoji Raižių mečetė. Dabartinė buvo pastatyta 1889 metais. Joje yra unikalus dalykas – iš sudegusios Bazorų mečetės perkeltas 1684 metais pagamintas minbaras.

Motiejus Jakubauskas ir jo brolis Simas inicijavo ir paminklo Vytautui Didžiajam pastatymą Raižiuose. 2009 metais buvo įkurtas fondas paminklui pastatyti, o 2010 m. birželio 26 d. netoli mečetės, ant kalnelio, jis jau atidengtas. Paminklo autorius skulptorius Jonas Jogėla. Paminklas pagamintas iš granito, 5,2 m aukščio. Jo viršutinėje dalyje įkomponuoti Gediminaičių stulpai ir totorių simbolis Tarak Tamga, vidurinėje – Vytauto Didžiojo valdymo (1392–1430), totorių atsikėlimo į LDK (1397) ir Žalgirio mūšio (1410) metai, apatinėje – užrašas: „Vytautas Didysis – Lietuvos valdovas“. Be fondui paaukotų lėšų, paminklui pastatyti prisireikė ir rėmėjų pagalbos. Tarp rėmėjų – Motiejus ir Simas Jakubauskai.

Vienas tokių atvejų – buvęs Liudvinavo kaimas (dabar Liudvinavo gatvė Vilniaus mieste). Tiesiant kelią Vilnius – Trakai buvo iškastos totorių kapinės ir jų žemė supilta į kelią. „Tai įvyko 1968–1969 metais, iškastų kapinių duobė iki šiol žiojėja. Suprasciau, jei šis plotas būtų panaudotas valstybinio masto statiniams. Bet ir tada reikalingas žmogiškumas. Prieš sunaikinant

turi būti atlikti tyrimai, palaikai perlaidojami, o dabar?.. Tai rodo absoliutų tolerancijos nebuvimą. Kita vieta – Pagiriai. Kai statė Pagirių šiltnamių kombinatą, ant totorių kapinių buvo įrengtas fontanas. Yra kapinių, ant kurių pastatytos fermos. Kai kurios kapinės sunaikintos per melioraciją. O Vilniuje Lukiškės? Praktiškai tai

buvo totorių kaimas. Kai caro laikais pradėjo statyti Lukiškių kalėjimą, buvo išpirktas sklypas, o prie jo buvo totorių kapinės. Kadangi statant kalėjimą pritrūko žemės, be jokių skrupulų buvo prijungtos ir totorių kapinės. Dar 1968 metais Lukiškėse stovėjo totorių mečetė, o prie mečetės buvo totorių kapinės. Tačiau mečetė, sovietų valdžios sprendimu, buvo nugriauta, o kapinės atsidūrė po pastatais. Manoma, kad jose yra išlikę nemažai palaikų. Unikali paveldą turime Liepkalnyje. Ten vienoje teritorijoje yra totorių ir karaimų kapinės. Tik takas skiria. Lietuvoje, o taip pat ir visame pasaulyje, tai išskirtinis atvejis“, – totorių pėdsakus Vilniuje ir Lietuvoje peržvelgia Motiejus Jakubauskas.

Totoriška virtuvė tapo ir lietuviška

Tai, kad šimtalapis yra Lietuvos totorių nacionalinis patiekalas, tapęs ir Lietuvos kulinariniu paveldu, tarytum ir visiems aišku.

„Šimtalapį kepti ne visi totoriai. Tai Alytaus krašte gyvenančių totorių paveldas“, – sako Motiejus Jakubauskas. Jam pačiam, dar būnant vaiku, ne sykį teko padėti mamai kepti šimtalapį. „Vaikų užduotis buvo išstampyti tešlą taip, kad

Prie Raižių mečetės sumontuoti Jono Naviko sukurti du saulės laikrodžiai. „Tai unikalūs laikrodžiai, nes vienas jų rodo Raižių laiką, o kitas – Griunvaldo (Lenkija). Kitų tokių laikrodžių ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje nėra, nes Raižių laiką rodantis laikrodis gali būti tik Raižiuose“, – sako Motiejus Jakubauskas.

ji būtų permatoma. Kadangi keptavo didelius šimtalapius, vienas lakštas neretai būdavo stalo dydžio. Tik ant gerai išstampytos tešlos buvo dedamas įdaras – sviestas, cukrus, aguonos, razinos. Šimtalapį keptavo duonkepėje krosnyje. Vienu kartu keptavo po tris šimtalapius“, – vaikystę prisimena Motiejus Jakubauskas ir prasitaria, kad jam skaniausia būdavo bandelės, kurias mama suformuodavo apipjausčiusi šimtalapio kraštus. Tos bandelės greičiausiai iškeptavo, tad jos būdavo tikras vaikų džiaugsmas.

„Tačiau totorių kulinarinis paveldas yra ir lietuvių pamėgti balandėliai. Kryme mėsos įdaras vyniojamas į vynuogių lapą. Kadangi Lietuvoje tuo laiku vynuogės neaugo, įdarą vyniodavo į kopūstų lapus. Dabar vynuoges daug kas ir Lietuvoje augina, tad galima ir jų lapais kopūstus pakeisti, – kulinarijos paslaptimis dalijasi pašnekovas. – Mūsų patiekalas yra ir koldūnai. Chalva – taip pat mūsų nacionalinis patiekalas. Senuosius chalvos receptus yra išsaugoję Keturiasdešimt Totorių kaime gyvenantys mūsų bendruomenės nariai. Žinoma, totoriškoje virtuvėje atsirado ir lietuviški patiekalai. Vaikystėje mama keptavo bandas. Tai bulvių tarkiai, padėti ant kopūsto lapo ir iškepti duonkepėje krosnyje. Man labiausiai patikdavo prie bandų patiekiamas aguonų padažas. Totorių bendruomenė yra išsaugojusi nemažai ir ritualinių, tik per tam tikras šventes gaminamų patiekalų.“

Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų renginių koordiniatorius Motiejus Jakubauskas.

Atmintis gyva darbuose

Lietuvos totorių kulinarinį paveldą Motiejus Jakubauskas pristatė 2018 m. išleistoje knygoje „Totoriai šimtmečio laikotarpiu Lietuvoje (1918–2018)“, kurioje chronologine tvarka sudėta informacija apie Lietuvos totorius arba įvykiai sietini su totoriais.

„Pastebiu, kad labai daug žmonių nežino, kaip atrodo mūsų mečetės, tad su sūnumi Augustu jau kuris lai-

kas kuriame mečečių maketus. Esame sukūrę keturių mečečių maketus. Juos eksponuojame per įvairius renginius, kad žmonės pamatytų, kaip jos atrodo. Esame sukūrę ir vienos gražiausių mečečių – Daubutiškių mečetės maketą. Ši mečetė stovėjo Daubutiškėse, Baltarusijoje (buvusi LDK). Netoli Minsko yra į mūsų Rumšiškės panašus liaudies buities muziejus. Baltarusijos valdžios sprendimas buvo perkelti mečetę į

muziejų. Tad ją išardė, nuvežė į muziejų, o ten ji ir supuvo. Gerai, kad brėžiniai išliko, tai mudu su sūnumi bent jos maketą padarėme. Tikėtina, kad mečetė bus atkurta ir muziejuje“, – pasakoja Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų renginių koordinato-rius Motiejus Jakubauskas ir priduria, kad šie metai – puiki proga Lietuvai ir pasauliui pasakyti, kas yra Lietuvos totoriai, kokia jų kultūra, papročiai ir religija.

Lietuvos totorių kultūros ir istorijos metų minėjimo renginiai

Siekiant pažymėti Lietuvos totorių istorijos ir kultūros 700 metų jubiliejų, paminėti bendrą lietuvių ir totorių kovą su Kryžiuočių ordinu, skatinti Lietuvos visuomenę domėtis valstybės praeitimi, jos istorija ir kultūra, Seimas yra paskelbęs 2021 metus Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais. Metų minėjimo planas buvo patvirtintas Vyriausybės nutarimu.

Kartu su Lietuvos totorių bendruomene Tautinių mažumų departamentas parengė Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo logotipą, kuris bus naudojamas žymint informaciją apie minėjimo renginius ir veiklas.

Igyvendinant minėjimo plano priemones numatoma organizuoti minėjimus, konferencijas, įvairius kultūrinius, edukacinius, pažintinius, leidybos ir viešinimo renginius, vykdyti projektus, kuriais siekiama šalies ir užsienio visuomenei pristatyti Lietuvos totorių istoriją ir kultūrą. Kultūriniai renginiai vyks Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse, savivaldybėse, muziejuose, bibliotekose, archyvuose.

Renginius organizuos: Vyriausybės kanceliarija, Krašto apsaugos, Kultūros, Švietimo, mokslo ir sporto, Užsienio reikalų ministerijos, Kultūros paveldo departamentas, Tautinių mažumų departamentas, Vilniaus rajono savivaldybė, Kauno miesto savivaldybė, Visagino savivaldybė,

Alytaus rajono savivaldybė, Lietuvos nacionalinis muziejus, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Vytauto Didžiojo karo muziejus, Vladislavo Sirokoslės muziejus, Trakų istorijos muziejus, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilniaus rajono savivaldybės Centrinė biblioteka, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, Vilniaus apskrities totorių bendruomenė, Kauno apskrities totorių bendruomenė, Alytaus apskrities totorių bendruomenė, Visagino totorių bendrija, Keturiasdešimt Totorių kaimo totorių bendruomenė, Vilniaus universitetas, Lietuvos istorijos institutas, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, Viešoji įstaiga „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Rudaminos daugiafunkcinis kultūros centras ir VšĮ „Motobaltija“.

Lietuvos totorių
istorijos ir kultūros metai

2021 metais numatoma surengti iškilmingą Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimą Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose, Vilniaus universitete – tarptautinę mokslinę konferenciją.

Ketinama organizuoti paskaitų, ekskursijų, kultūrinių renginių ciklus, tarptautinį totorių kultūros festivalį, parengti parodą „Lietuvos totoriai archyvų dokumentuose“, virtualų gidą „Totorių kelias“.

Bus išleistas leidinys anglų kalba apie iškiliausius Lietuvos totorius, prof. Tamaros Bairašauskaitės knyga „Lietuvos totorių istorija“ ir kiti leidiniai. Taip pat bus vykdoma informacijos sklaida apie Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų minėjimo renginius LRT programose ir portale www.lrt.lt.

TMD inf.

Virtualus Dobrudžos turkų ir totorių muziejus

Prasidedant Lietuvos totorių kultūros ir istorijos metams, Rumunijos ambasada Lietuvoje kviečia susipažinti su virtualiaja Dobrudžos (Rumunija) turkų ir totorių muziejaus ekspozicija „Miras“.

Virtualus muziejus yra 2019 m. inicijuotas bendras Rumunijos Etninių santykių departamento ir Tautinių mažumų klausimų tyrimo instituto projektas. „Miras“ – turkų ir totorių kalboms būdingas žodis, reiškiantis „paveldą“.

Galerija sudaryta iš 850 nuotraukų, tarp kurių tradiciniai osmanų kūriniai, seni ir naujesni vaizdai, atvirukai, vaizdo ir garso įrašai. Visa tai

išdėstyta temomis: kūriniai, nuotraukos ir atvirukai, tradiciniai drabužiai ir daiktai, šeimos nuotraukos, dainos, gyvenimas ir dvasingumas, totorių maistas, turkiškas maistas.

Demonstruodamas didelę kolekciją, sudaryta iš įvairių aukų ir doku-

mentinių darbų, virtualus Dobrudžos turkų ir totorių muziejus „Miras“ pristato Osmanų kultūros paveldą Rumunijoje.

Su galerija galima susipažinti čia: <http://miras.gov.ro/1/>

TMD inf.

Festivalis „Kultūrų sodas“ – tarp 30-ies įsimintiniausių iniciatyvų

Karolina Baltmiškė

Lietuvos tautinių bendrijų festivalis „Kultūrų sodas“ – tarp 30 įsimintiniausių kultūros iniciatyvų Kaune 2020 metais! Nors Kauno menininkų namai organizuoja įsimintiniausių kultūros iniciatyvų rinkimus jau trečią kartą, o įsimintiniausio menininko – net 23 kartą, tačiau anksčiau toks tautinių mažumų kultūros renginys nebuvo pakliuvęs į šį sąrašą.

„Tai, be abejo, mums yra labai svarbus įvertinimas“, – sako festivalio „Kultūros sodas“ iniciatorė, šiuo metu laikinai einanti Kauno įvairių tautų kultūrų centro vadovės pareigas Eglė Rušinskaitė.

Pasak jos, idėja surengti įvairių kultūrų festivalį pleveno seniai. 2006–2012 m. Kauno muzikinio teatro sodelyje ir Laisvės alėjoje septynis kartus vyko Lietuvos tautų festivalis „Kultūrų tiltai“. Vėliau šis festivalis surengtas ir Alytuje. Tautinių bendrijų

Baltarusių dainų ansamblis „Svitanak“.

ansamblų koncertai skambėjo Kauno miesto dienose ir Rudens gėrybių šventėse. Mieste dukart organizuotas Lietuvos tautinių mažumų sekmadienių mokyklų festivalis.

„Nauja „Kultūrų sodo“ iniciatyva atsirado ne tik siekiant sugrąžinti anksčiau buvusią tradiciją organizuoti tautinių mažumų kultūros šventes po atviru dangumi, bet ir minint Lietuvos valstybingumo šimtmetį. Pirmą

kartą Istorinės Prezidentūros sodelyje tautinių bendrijų festivalis surengtas 2018 m. vidurvasarį, o antrą kartą, jau 2019 m. gruodžio mėnesį jis tapo pirmuoju tokio pobūdžio tautinių mažumų kultūros renginiu, surengtu lauke žiemos metu. Nepaisant pandemijos ir kybančio klausuko, ar renginys galės vykti, vis tik ir 2020-aisiais metais festivalį pavyko surengti“, – pasidžiaugia Eglė Rušinskaitė.

Tiesa, festivalį lydėjo įvairūs pokyčiai ir iššūkiai. Dėl pandemijos dalis dalyvių nesiryžo dalyvauti festivalyje, teko keisti renginio įgyvendinimo formas – vakarinis festivalio koncertas, turėjęs vykti šventinės dienos vakare Prezidentūros sodelyje, buvo perkeltas į virtualią erdvę.

„Festivalyje pasirodė ne tik tautinių bendrijų kolektyvai iš Kauno, bet atvyko ir iš Alytaus, Šiaulių, Vilniaus, Trakų. Labai aktyviai festivalyje dalyvavo Visagino bendrijų kolektyvai. Vieni festivalio dalyviai koncertavo, kiti kvietė kauniečius į edukacinius užsiėmimus, supažindino su savo tradiciniais amatais, tretį organizavo vaikų kūrybiškumo akciją, įtraukdami ne tik mažuosius festivalio dalyvius, bet ir suaugusius festivalio svečius, organizuotos ekskursijos su gide – pasakoja E. Rušinskaitė. – Organizuodami virtualius koncertus bei finalinį gruodžio 31-osios virtualų festivalį,

Lietuvos totorių folkloro ansamblis „Efsane“.

tai, jog idėja tęsiasi toliau – viena bendruomenė parengė projektą, kuriame 2021 metais numatyti pasirodymai virtualioje erdvėje.“

Nors virtualus koncertas, Eglės teigimu, neprilygsta gyvam renginiui, bet surasta nauja forma turi savų privalumų – renginį galėjo stebėti ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių gyventojai, išlikusius vaizdo įrašus galima bet kada peržiūrėti. O tai renginiui

Kauno rusų kultūros centras „Mokslas – Šviesa“.

filmavome kolektyvų pasirodymus, surengėme virtualius apsilankymus įvairių religijų šventovėse Kaune. Palydint 2020-uosius metus virtualioje erdvėje buvo surengtas festivalio baigiamasis koncertas. Tai buvo naujovė ir bendrijoms, nes daugelis tokio pobūdžio virtualiame festivalyje pasirodė pirmą kartą. Taigi praėjusieji metai mums buvo ne tik iššūkių, bet ir atradimų metai, paskatinę bendruomenes kitaip pasižiūrėti į savo veiklą, atrasti naujų veiklos formų. Labai džiugina ir

suteikia labai didelę išliekamąją vertę.

Festivalis „Kultūros sodas“ planuojamas ir šiais metais. „Tikimės, kad rugsėjo viduryje kauniečius ir miesto svečius galėsime pakviesti į tradiciškai Istorinės LR Prezidentūros kiemelyje vykstantį festivalį. Ar mūsų planai išsipildys, priklausys nuo aplinkybių. Jei nebus pasibaigusi pandemija, galbūt teks visą festivalį perkelti į virtualią erdvę“, – sako laikinai Kauno įvairių tautų kultūrų centro vadovės pareigas einanti Eglė Rušinskaitė.

Festivalio organizatoriai džiaugiasi, kad festivalį „Kultūros sodas“ tradiciškai remia Tautinių mažumų departamentas. Anksčiau festivalį rėmė ir Lietuvos kultūros taryba bei Kauno miesto savivaldybė, iš kurios ir šiais metais tikimasi palaikymo.

Festivalis sulaukia ir partnerių palaikymo – rengiant festivalį ypatingai talkina šio projekto partneris – Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra, kurios dėka festivalis gali būti organizuojamas vienoje gražiausių Kauno vietų. Jau dvejus metus festivalį fotografavo garsus Kauno fotomenininkas Donatas Stankevičius, vaikų kūrybiškumo akciją įgyvendino menų agentūra Artscape su menininku Algimantu Černiausku, virtualaus festivalio filmavimo darbus koordinavo Giedrius Meškauskas – vienas iš aktyvių tarptautinių Kauno įvairių tautų kultūrų centro projektų dalyvių.

„Ir, be abejo, didžiausi renginio talkininkai yra pačios tautinės bendrijos, kurios savo kasdiene veikla bei darbu ruošiasi festivaliui, rengia koncertines, šokių ar poezijos programas, suburia žmones ir su dideliu entuziazmu bei meile kultūrai, dalyvauja festivalio renginiuose bei prisideda prie jų organizavimo. Jau dabar dalinamės žinia, kad festivalis vyks, o kada ir kokia forma – greičiausiai Kauno įvairių tautų kultūrų centro naujienos sklinda Facebook socialiniame tinkle – puslapyje 154 Kultūros“, – sako Eglė Rušinskaitė.

Pusšimtis metų po neapykantos skraiste

Šiandien Ervinas Martynas Peteraitis vadovauja Vilniaus vokiečių bendrijai. „Nedaug mūsų bendrijoje narių. Per sovietmetį ir bolševikmetį mus labai ištaškė ir išblaškė, tad šiuo metu bendrijoje esame tik apie 20 žmonių. Dauguma jų – vyresnio amžiaus žmonės. Turime vieną sugrįžusį iš Sibiro, vieną – persikėlusį iš Pavolgio“, – bendriją pristato pirmininkas.

Prieš 80 metų

Pasak pašnekovo, prieš Antrąjį pasaulinį karą vien Klaipėdos krašte gyveno daugiau kaip 70 tūkst. vokiečių. Daug vokiečių gyveno ir Šilutės, Tauragės, Jurbarko, Šakių rajonuose. „Stalinui ir Hitleriui susitarus, 1941-aisiais metais iš Lietuvos į Vokietiją išvyko daugiau kaip 52 tūkst. vokiečių. Praktiškai tada išvyko didžioji Lietuvoje gyvenusių vokiečių dalis“, – apie įvykius, prieš 80 metų pakeitusius vokiečių gyvenimą, mintimis dalijasi Ervinas Martynas Peteraitis.

„Radikalčiai pasikeitus santvarkai, vokiečių mažuma ėmė reikalauti, kad Vokietijos vyriausybė kuo greičiau sudarytų sąlygas jiems išvykti iš okupuotos šalies. Kai 1941 metų sausio 10 dieną buvo pasirašyta Vokietijos ir Sovietų Sąjungos sutartis, nusidriekė ilgos eilės norinčiųjų užsiregistruoti repatriacijai. Repatriantai nematė ateities, valdant sovietams“, – teigia Arthur Hermann („Kultūros barai“, 2012, Nr. 1)

Ervino Martyno Peteraičio gyvenimas – atspindys Lietuvoje gyvenusių vokiečių likimo. Jo tėvas – Andrius Peteraitis buvo Lietuvos kariuomenės savanoris, Vyties kryžiaus I laipsnio ordino kavaliereus. Už nuopelnus Lietuvai ir Lietuvos nepriklausomybės gynimą, jam Tauragės rajono Šaltaičių kaime davė žemės. Čia gausi Martos ir Andriaus Peteraičių šeima pradėjo kurti savo gyvenimą. „Šaltaičių kaimas buvo už šešių kilometrų nuo Tauragės ir prie pat buvusios Lietuvos – Vokietijos sienos. Mūsų sodybą nuo sienos skyrė tik 800 metrų. Tad mūsų kaimynystėje gyveno ne viena

vokiečių šeima“, – prisimena pašnekovas.

Nors 1941-aisiais Lietuvoje gyvenantys vokiečiai galėjo repatriuoti į Vokietiją, bet gausią šeimą auginantys Peteraičiai pasiliko savo sodyboje. Joje be didesnių sukrėtimų šeima pragyveno visą karą.

Antroji banga

Kaip teigia E. M. Peteraitis, vokiečių ir liuteronų šeimos, nerepatrijavusios 1941 metais, buvo masiškai deportuojamos 1944-ųjų pabaigoje.

„Sovietų armijai 1944 metų spalio 10 dieną užėmus Tauragę, besitraukdami vokiečiai mūsų šeimai davė 25 minutes susikrauti mantą ir išsivežė į Vokietiją. Tada traukėsi ne tik vokiečiai, bet ir liuteronų tikėjimą išpažįstantys lietuviai“, – pasakoja Ervinas.

Deportacija Peteraičių ir tokio pat likimo šeimas išgelbėjo nuo tremties į Sibirą. 1944 m. gruodžio 16 d. sovietų okupuotos Lietuvos vidaus reikalų liaudies komisaras Juozas Bartašiūnas ir valstybės saugumo liaudies komisaras Aleksandras Guzevičius pasirašė direktyvą NKVD ir NKGB operatyvinių grupių ir apskričių skyrių viršininkams pasiruošti vokiečių šeimų trėmimui. Direktyvoje nurodoma: „Į tolimus Sovietų Sąjungos rajonus nuolat gyventi turi būti iškeldinta: visi vokiečiai, gyvenantys Lietuvos TSR teritorijoje, nesvarbu, kokia jų visuomeninė padėtis, veikla, amžius ir lytis; visi su vokiečių šeima

Vilniaus vokiečių bendrijos pirmininkas Ervinas Martynas Peteraitis.

glaudžiai susiję ne vokiečių tautybės asmenys – žmona, vyras, augintiniai, giminaičiai, priklausantys vokiečių šeimai arba tos šeimos išlaikomi.“

1945 m. gegužės 3 d. iš Kauno išriedėjo ešelonai į Rytus – negalutiniais duomenimis, buvo ištremti 908 Lietuvos piliečiai, iš kurių 263 – vaikai iki 16 metų. Visi jie buvo nugabenti į Tadžikiją. Nuo nepakenčiamo karščio, bado, užteršto vandens prasidėjo ligos: dizenterija, maliarija, šiltinė. Jau pirmą mėnesį žmonės ėmė masiškai mirti. Vien per 1945–1947 metus mirė 255 žmonės, iš viso tremtyje mirė 341 žmogus.

Baimė kalbėti vokiškai

Padalijus Vokietiją į dvi dalis, Peteraičių šeima atsidūrė vadinaimoje demokratinėje Vokietijoje, iš kur buvo sugrąžinti į Lietuvą. Tada Andrius Peteraitis buvo paimtas darbams, jam, kaip sako Ervinas, karas dar nebuvo pasibaigęs, tad į Lietuvą grįžo Marta Peteraitienė su šešiais vaikais. „Kai sugrįžome, mūsų namai Šaltaičių kaime jau buvo užimti. Mums buvo pasakyta: prisibuožiavote, dabar mes čia šeiminkai, – prisimena Ervinas Peteraitis. – Mus priglaudė Tauragėje gyvenę tolimi giminaičiai. Butelis labai mažas. Jų pačių šeimoje augo trys vaikai ir dar mano mama su šešiais vaikais. Po

kelių mėnesių gavome kokių dešimties kvadratinių metrų būstą. Ten ir gyvenome, kol sugrįžo tėvas. Jis pasirūpino erdvesniu butu.“

Sugrįžus į Lietuvą, pasak Erdvino, teko labai greitai suprasti, kad nevalia kalbėti vokiškai ar kitaip atskleisti savo vokiškas šaknis, nes už tai visa šeima galėjo būti ištremti į Sibirą. „Nuo pat vaikystės girdėjau, kad vokiečiai yra didžiausi lietuvių priešai, kad jie norėjo sunaikinti lietuvių tautą. Tai buvo gryna sovietinė propaganda. Skačiau nemažai karo metų laikraščių, žurnalų ir nė mažiausios užuominos apie lietuvių tautos sunaikinimą juose neužtikau“, – sako pašnekovas

Tai, kad negerai būti vokiečiu, jam būdavo primenama ir dirbant Lietuvos televizijoje.

„Prisimenu, 1987 metais truputį pasiginčiau su vienu televizijos darbuotoju. Pasakiau, kad Rusija iš Vokietijos vežė radijo aparatus, baldus, indus. Kai manęs paklausė, iš kur aš tai žinau, nuoširdžiai pasakiau, kad pats mačiau ir kad mūsų šeima buvo išvežta į Vokietiją. Po kurio laiko bendradarbis man perdavė, kad valdžia manimi domisi, kad jo klausinėjo, ar aš vokietis. Jei kolega būtų pasakęs, kad aš esu vokietis, kaip mat būčiau iš darbo išlėkęs, – pasakoja Ervinas. – Juk ką mes per visą sovietmetį girdėjome? Kad Vakarų Vokietija blogis, kad vokiečiai – fašistai. Ar ne absurdas, kad vakarinėje Lietuvos dalyje sovietmečiu mokyklose mokydavo anglų, prancūzų, bet tik ne vokiečių kalbos. Ir aš pats buvau primiršęs kalbą. Tik kai sužinojau, kad iš Vokietijos atvažiuoja teta su pusbroliu, kibau mokytis vokiečių kalbos, nes maniau, kad jie nemokės lietuviškai. Nuo 1972 metų giminaičiai jau galėdavo atvažiuoti į Lietuvą. Dabar

visai gerai kalbu vokiškai. Žinoma, visada norisi geriau, bet dėl kalbos priekaištų nesulaukiu.“

Ervinas Peteraitis užsimena, kad jis buvo parašęs prašymą išvykti į Vokietiją, bet jo neišleido, nes ankstesniuose dokumentuose buvo nurodęs, kad jis yra lietuvis. „Ir tokių atvejų, kad šeima negalėdavo išvykti į Vokietiją vien dėl to, kad dokumentuose buvo nurodyta, kad jo tautybė lietuvis, buvo ne vienas. Žinau, kad dėl šios priežasties net „vilko vaikų“ neišleido išvykti į Vokietiją. Tačiau, jei būtume nurodę esą vokiečiai, ar būtume galėję baigti mokslą? Nebūtume. Užtat dokumentuose ir nurodydavome esantys lietuviai“, – išgyvenimais dalijasi Ervinas Martynas Peteraitis.

Paskutinio Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyvena 3 235 vokiečių tautybės asmenys. Šiuo metu Lietuvoje yra daugiau nei trisdešimt vokiečių visuomeninių organizacijų, kurios veikia septyniolikoje Lietuvos miestų.

Palaiykite vokiečių tautinės mažumos kultūrą padeda meno saviveikla. Meno saviveiklos kolektyvai paprastai veikia ten, kur yra įsikūrusios bent kiek gausesnės vokiečių visuomeninės organizacijos, religinės bendruomenės.

Lietuvos vokiečiai priklauso evangelikų liuteronų ir evangelikų reformatų religinėms bendruomenėms, švenčia nacionalinę šventę – Vokietijos susivienijimo dieną – spalio 3 d., šv. Kalėdas, šv. Velykas.

Tautinių bendrijų namų inf.

Sieks įamžinti atminimą

Vilniaus vokiečių bendrija didžiausią dėmesį skiria kultūriniam paveldui. Vienas didžiausių renginių – Baltijos šalių vokiečių dainų šventės, kuriose bendrijos ansamblis mielai dalyvauja. „Be abejo, nepalyginamai gausesnės švenčių dalyvių delegacijos atvyksta iš Klaipėdos, Šilutės, bet pernai dėl pandemijos šventė neįvyko. Nežinia, kaip bus ir šiemet. Ir į repeticijas dėl karantino negalime rinktis. Į mūsų ansamblį yra ištraukę ne tik vokiečiai, bet ir kitų tautybių žmonės. Esame dalyvavę ne viename renginyje Lietuvoje ir malonu, kad sulaukiame labai gerų įvertinimų. Tad kur mus pakviečia,

visur stengiamės sudalyvauti“, – apie bendrijos veiklą pasakoja Ervinas Martynas Peteraitis ir prataria apie sumanymą siekti, kad būtų įamžintas Lietuvai ir pasauliui nusipelnusių vokiečių, kurie gyveno Lietuvoje, atminimas.

Viena tokių asmenybių – Jonas Kristupas Glaubicas. Tai žmogus, sukūręs Vilniaus baroko veidą. Į Vilnių Jonas Kristupas Glaubicas atvyko po 1737 metais miestą nusiaubusio gaisro, pakviestas evangelikų liuteronų parapijos. Jam vadovaujant, 1739-aisiais padėtas dabartinio Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios kertinis akmuo, jam pavesta suprojektuoti bei įrengti bažnyčios interjerą, perstatyti parapijos bibliotekos pastatą.

Pagal Jono Kristupo Glaubico projektus Vilniuje pastatyta ir rekonstruota nemažai skirtingų konfesijų bažnyčių. Ryškiausi jo kūriniai – Šv. Jonų bažnyčios fasadas, Baziljonų vienuolyno vartai, Misionierių bažnyčia.

„Vilniuje yra Jono Glaubico vardu pavadinta gatvė, bet ji yra beveik miesto pakraštyje. Galbūt verta pagalvoti apie didesnę jo atminimo įamžinimą. Matyt, reikėtų įamžinti ir elektrolizės, fotochemijos dėsnį atradėjo, pirmojo Lietuvos fizikochemiko, geologo Teodoro Grotuso atminimą. Jis įvedė svarbius teigiamo ir neigiamo polių terminus, įrodė, kad molekulės yra dipoliai ir gali poliarizuotis. Jei jis būtų gyvenęs vėlesniais laikais, tikriausiai jis būtų pelnęs Nobelio premiją. Tačiau jis gyveno XVIII amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje. Palaidotas Pakruojo rajone, Gedučiuose“, – sumanymais dalijasi Vilniaus vokiečių bendrijos pirmininkas Ervinas Martynas Peteraitis.

Meilės kelias – nuo Taškento iki Vilniaus

Justė Brigė

Lietuvos uzbekų bendrija „Pachtakor“ įkurta 2002-aisiais metais. „Tuo laiku jau veikė nemažai tautinių bendrijų ir labai gailiuosi, kad į šią veiklą neįsitraukiau nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, bet niekas nepakvietė, o pati ateiti nedrįsau“, – teigia bendrijos pirmininkė Kuisin-oi Zujienė.

Pavadinime – jaunystės kodas

Bendrijos pavadinimas susijęs su pirmininkės jaunystės prisiminimais. „Uzbekų kalboje pachta – medvilnė, pachtakor – medvilnės rinkėjas, – sako Kuisin-oi Zujienė. – Kai buvau studentė, mus rugsėjo, spalio, lapkričio mėnesiais išveždavo į kolūkius rinkti medvilnės. Norma – 60 kilogramų per dieną, o viena medvilnės dėžutė sveria tik 4 gramus. Nuo ryto septintos valandos iki vakaro eidavome laukais, rinkdami medvilnių dėžutes. Galo nesimatydavo. Tais laikais studentams už darbą niekas nemokėjo. Tik duodavo pusryčius, pietus, vakarienę. Tad bendriją „Pachtakor“ ir pavadiniau prisimindama jaunystės dienas.“

Bendrija vienija senbuvius

Tuo laiku, pasak pašnekovės, Lietuvoje gyveno nemažai mišrias šeimas sukūrusių uzbekų tautybės kariškių. Vieni buvo vedę lietuvaites, kiti baltaruses, tad atkūrus nepriklausomybę jie liko gyventi Lietuvoje. „Tie žmonės ir tapo bendrijos nariais. Prie mūsų prisidėjo jų vaikai, anūkai, kurie buvo gimę Lietuvoje. Ir iki šiol mes renkamės, bendraujame, švenčiame bendrijos narių jubiliejus. Ir dabar, kai karantinas ir rinktis negalime, bent telefono skambučiu ar žinute pasveikiname. Vieni su kitais bent trumpai pabendraujame. Tačiau mes į

Už prasmingai praleistus metus Vilniuje, veiklą bendruomenėje, skatinimą nepamiršti savo tautos šaknų bei uzbekų bendrystę sostinėje Kuisin-oi Zujienę 2019 m. pasveikino Vilniaus miesto meras Remigijus Šimašius.

savo bendriją nepriimame šiuo metu atvykstančių uzbekų. Dauguma jų stengiasi atvykti į Lietuvą, kad gautų teisę gyventi Europos Sąjungoje, o mums Lietuva yra tapusi sava šalimi. Kaip prieš kurį laiką rašė vienas žurnalas, mano tėvas yra Uzbekistanas, o mama – Lietuva, – pasakoja bendrijos „Pachtakor“ pirmininkė. – Aktyviai dalyvaujame ir Tautinių mažumų departamento, Tautinių bendrijų namų renginiuose. Labai graži yra Duonos šventė, švenčiama vasario pradžioje. Visos bendrijos pristatome savo nacionalinę duoną pyragus, dalijamės gaminimo tradicijomis, pasakojame apie valgymo papročius. Gaila, kad šiemet dėl pandemijos šventė negalėjo vykti. Padedant Europos Parlamento nariams Vytautui Landsbergiui, Petruui Auštrevičiui ir Leonidui Donskiui esu surengusi tris ekskursijas į Briuselį. Kartu vyko ne tik mūsų, bet ir kitų bendrijų nariai. Anksčiau rengėme uzbekų kalbos kursus. Turėjome ir kalbos mokymuisi reikalingų knygų. Tačiau mokytoja išvyko į Vokietiją ir šiuo metu nėra kam mokytis. Ir aš pati uzbekų kalbą esu primiršusi. Jei Uzbekistane

pabūnu porą dienų, kalba pradeda atsigauti. Sunku išsaugoti kalbą, kai nėra su kuo ta kalba bendrauti. Kai susirenkame į bendrijos renginius, dažniausiai kalbame lietuviškai. Su lietuviškomis. Aš beveik suvalkieta tapau, nes vyras kilęs iš Suvalkijos. Ir bendrijos narių vaikai beveik visi lietuviškai šneka.“

Kuisin-oi Zujienė su malonumu prisimena 2002 metų kelionę į Uzbekistaną. „Tada į Uzbekistaną vyko oficiali Lietuvos delegacija. Algirdas Mykolas Brazauskas pakvietė ir mane, kaip Lietuvos uzbekų bendrijos pirmininkę, vykti kartu. Lankėmės mano jaunystės mieste – Taškente. Buvo labai šiltas lietuvių delegacijos priėmimas“, – su malonumu prisimena pašnekovė.

Uzbekistano rusifikacija

Kuisin-oi gimė Samarkande. Kai mergaitei buvo šešeri metai, tėvai persikėlė į Taškentą. „Ten baigiau rusų mokyklą. Ir mano du broliai tą mokyklą baigė, nes ji buvo miesto centre. Uzbekų mokykla buvo senamiestyje ir iki jos būtų tekę gan toli eiti. Mama neturėjo laiko mūsų vedžioti, tad pasirinko tą mokyklą,

kuri arčiau namų. Juk iki mokyklos mums buvo tik 15 minučių kelio pėsčiomis. Ir namuose dažniausiai rusiškai kalbėdavome. Kai rusų kalba atėjo į Uzbekistaną, mano tėvai dar rašė arabų kalba. Atrodo, 1926 metais rusai įvedė lotynų alfabetą, bet tas neįveikė arabiškojo. Tad vėliau buvo įvesta kirilica. Ji taip ir liko. Rusifikacijos politika padarė savo, ir dabar Uzbekistanas yra beveik rusakalbis kraštas“, – sako pašnekovė.

Meilės paviliota

Baigusi anglų kalbos studijas Taškento pedagoginiame institute, Kuisin-oi dirbo vertėja. Pažintis su latviu vaikinų ją atvedė į Rygą. Ji pradėjo dirbti Rygos patentų biure. Tačiau, kaip sako pašnekovė, meilė truko neilgai. Jauna pora išsiskyrė. Kuisin-oi liko Rygoje. Po kelerių metų Vilniuje buvo rengiama pirmoji Sovietų sąjungoje patentininkų konferencija. Joje dalyvavo patentų biurų atstovai iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Maskvos ir Sankt Peterburgo, tuometinio Leningrado. „Konferenciją, kuri truko savaitę, organizavo Lietuvos informacijos institutas, kuriam vadovavo Juozas Zujus. Per ją buvo ne tik dalijamasi patirtimi, aptariamasi aktualijos, bet ir supažindinama su Lietuva. Tada pirmą kartą mačiau šią šalį. Nė vieno lietuviško žodžio nežinojau, – pasakoja moteris. – Tačiau per tą savaitę atsitiko taip, kad mane išimylėjo Juozas Zujus. Tada aš jau buvau išsiskyrusi. Pasirodo, ir jis prieš ketverius metus buvo nutraukęs savo santuoką. Tad jo telefoninis skambutis, prabėgus kuriam laikui po konferencijos, buvo mūsų medaus mėnesio pradžia. Jis paskambino ir pasakė, kad nori paaugti Rygos pajūryje. Sutikau jį priimti ir nuo tada prasidėjo mudviejų bendras gyvenimas. Jam tada buvo 34, man 30 metų. Juokaudama pasakiau: lietuvės tokį gražų vyrą išbrokavo ir jei jis niekam nereikalingas, aš pasiimsiu. Juozas tuo metu turėjo dviejų kambarių butą Vilniuje, kuriame 1964-aisiais metais mudu ir apsigyvenome. 1965

metais gimė sūnus Edgaras. Su Juozu išgyvenome 56 metus, o pernai jis paliko šį pasaulį. Man jo labai trūksta.“

O Samarkando plovo ragavote?

Gyvendama Vilniuje Kuisin-oi Zujienė ne tik organizuoja Lietuvoje gyvenančių uzbekų bendrijos veiklą, skatina juos puoselėti savo tradicijas, saugoti kulinarinį paveldą. Ji aktyvi ir Lietuvos visuomeniniame gyvenime. Ypač mielai moteris pristato uzbekų kulinarinį paveldą, o vienas populiariausių jos patiekalų, pajvairinantis ne vieną šventę, yra jos gaminamas

Darbas įvertintas

2019 metais Kuisin-oi Zujienėi sukako 85 metai. Pažymint Lietuvos tautinių bendrijų dieną Kuisin-oi Zujienėi buvo įteiktas sidabro garbės ženklas „Už nuopelnus“. Už prasmingai praleistus metus Vilniuje, veiklą bendruomenėje, skatinimą nepamiršti savo tautos šaknų bei uzbekų bendrystę sostinėje ją pasveikino Vilniaus miesto meras Remigijus Šimašius.

„Bendrijai nėra lengva išlikti uzbekais, nes nėra glaudaus ryšio su gimtuoju kraštu. Ir mano pačios ryšiai gan nutolę. Uzbekistane gyvena keli

Samarkando plovo receptas

- 1 kg avienos ar veršienos kumpio be kaulo
- 1 kg ryžių (trumpagrūdžių, apvalių, tinka rudieji)
- 300 g aliejaus
- 300-400 g labai plonai supjaustytų svogūnų
- 600 g morkų, pjaustytų šiaudeliais po sauja turkiškų žirnių ir razinų
- druskos, pipirų, raudonųjų pipirų, kario
- 3 česnakų galvutės (išlukštentos, bet neišardytos – skiltelės lieka su odele) uzbekiškų ZRA prieskonių

Ryžius užpilkite verdančiu vandeniu, pasūdykite ir palikite valandai. Svogūnus iki rausvumo pakepinkite aliejuje. Tada sudėkite mėsą. Kepinkite, kol paraus. Suberkite šiaudeliais pjaustytas morkas. Įpilkite tiek vandens, kad apsemtų puode esančius produktus. Paskaninkite prieskoniais, druska, sudėkite išmirkytus žirnius. Pavirkite 10–15 minučių. Tuomet ant viršaus padėkite česnakus ir razinas, o tada užverskite ryžius, atsargiai išlyginkite paviršių ir vėl užpilkite vandeniu – ryžiai turi būti apsemti per du centimetrus. Užberkite šaukštelį druskos.

Kai vanduo visiškai išgaruos, ryžius sukaupkite į kauburį, jame keliose vietose ilga šakute pradurkite skylės iki paties dugno. Uždenkite ir 15 minučių virkite ant labai mažos ugnies.

Atsargiai ištraukite česnako galvutes, viską sumaišykite ir iškrėskite į didelę plačią lėkštę. Ant viršaus padėkite česnako galvutę.

Samarkando plovą. „Įvairiose Uzbekistano vietose labai skirtingai gamina plovą. Naudoja skirtingus prieskonius, skirtingus gaminimo būdus. Man skaniausias mano vaikystės miesto – Samarkando plovą, – sako Kuisin-oi Zujienė. – Kas paragauja, sako, kad mano plovą skaniausias iš visų ragautų.“

pusbroliai ir kelios pusseserės, bet bendravimas su jais gan apribotas. Ir atstumas didelis, ir bilietai brangūs, tad tik per bendrijos susitikimus vienas su kitu, per bendrus renginius, per kulinarinį paveldą ir galime palaikyti ir saugoti savo tautinį tapatumą“, – sako Lietuvos uzbekų bendrijos „Pachta-kor“ pirmininkė Kuisin-oi Zujienė.

Naujos knygos

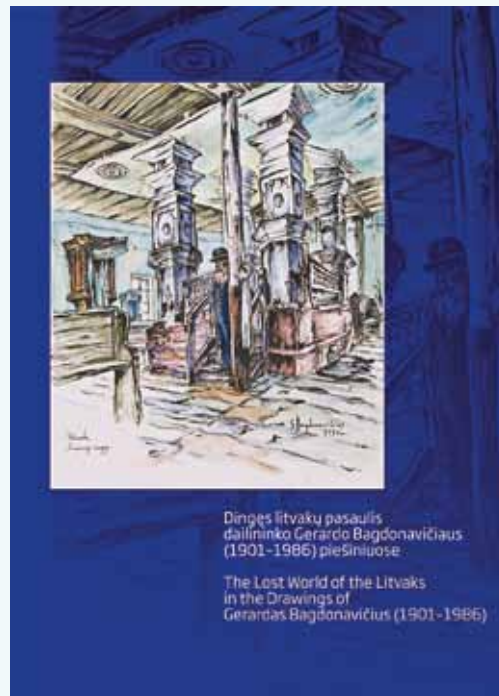
Leidinyje – dingęs litvakų pasaulis, atskleistas dailininko Gerardo Bagdonavičiaus piešiniuose

Odeta Stripinienė, Šiaulių „Aušros“ muziejaus l. e. direktoriaus pavaduotojos-vyr. fondų saugotojos pareigas

Šiaulių „Aušros“ muziejus, plėtodamas materialaus ir dvasinio žydų kultūros paveldo sklaidą Lietuvoje ir užsienyje, vykdo projektą „Dingęs litvakų pasaulis dailininko Gerardo Bagdonavičiaus (1901–1986) piešiniuose“, skirtą Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metams (2020).

Leidinyje „Dingęs litvakų pasaulis dailininko Gerardo Bagdonavičiaus (1901–1986) piešiniuose“ pristatomi dailininko piešiniai, atspindintys Lietuvos žydų gyvenamąją aplinką, jų kultūrinį ir religinį gyvenimą. Detaliai vaizduojamos Šiaurės ir Vidurio Lietuvos miestų ir miestelių sinagogos, kurios yra ypač svarbus šaltinis tyrinėjant žydų istoriją, kultūrą, architektūrą, paveldą. Piešiniuose dailininkas daug dėmesio skyrė specifinėms sinagogų interjero detalėms, baldams, kulto reikmenims. Unikalus ir dailininko sukurti charakteringi tarpukario Lietuvos žydų portretai, tarsi prikelti iš užmaršties ano meto sinagogų lankytojus, bendruomeninio gyvenimo dalyvius. Šie kūriniai yra svarbus liudijimas litvakiškos tapatybės formavimosi ir jos raidos aspektais.

Leidinyje papildytas Šiaulių krašto fotografijų užfiksuotais sinagogų ir jų interjero vaizdais. Visa ši ikonografinė medžiaga padeda atkurti

istorinę praeitį, rekonstruoja realius žydų bendruomenės bruožus, jos veiklos ypatumus, atskleidžia savitas Lietuvos žydų meno tradicijas.

Šeštasis „Stupeni“ almanachas skirtas Lietuvos nepriklausomybės 30-mečiui

2020 m. Tarptautinės rašytojų ir publicistų asociacijos Respublikinė draugija (RO MAPP) išleido į pasaulį dvi knygas: kasmetinį tarptautinį literatūrinį almanachą „Stupeni“, šį kartą jungiantį 83 autorius iš 11 šalių, ir pirmą Lietuvoje analitinio pobūdžio straipsnių rinkinį apie šiuolaikinę rusų literatūrą „Šiuolaikinės rusų literatūros analitiniai vertinimai (MAPP)“, už kurį projekto vadovas Lev Mesengiser apdovanotas medaliu „Už nuopelnus kultūrai ir menui“ (Nacionalinė literatūrinė Rusijos premija „Zolotoje pero Rusi 2020“). Įvardintos knygos byloja apie nenuilstantį daugiatautės Lietuvos literatūrinį procesą, gebantį akumuliuoti kritinę literatūrinę mintį, analizuojant įvairius daugiatautės Lietuvos kultūros segmentus. Leidiniai išleisti remiant Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Tarptautinis literatūrinis publicistinis almanachas „Stupeni“ (šeštas leidinys), skirtas Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo 30-mečiui paminėti. Atsakingoji redaktorė Elvyra Pozdniaja.

Redaktorė, korektorė, dizainerė Eva Ahtajeva. Viršelio dizainas Dora Mesengiser. Almanacho apipavidalinimui panaudota Vladimiro Koltsovo-Navrockio grafika. Projekto vadovas Lev Mesengiser. Leidėjas – Tarptautinės rašytojų ir publicistų asociacijos Respublikinė draugija. 2020, 488 p.

Straipsnių rinkinys apie šiuolaikinę rusų literatūrą „Šiuolaikinės rusų literatūros analitiniai vertinimai (MAPP)“. Idėjos autorė ir knygos sudarytoja Elena Suodienė. Redaktorė Liudmila Riabenko-Zonn. Knygos sudarytoja, korektorė, dizainerė – Dora Mesengiser. Projekto vadovas Lev Mesengiser. Leidėjas – Tarptautinės rašytojų ir publicistų asociacijos Respublikinė draugija. 2020, 372 p.

Žeimelyje bus įamžintas Teodoro Grotuso atminimas

Pirmajame 2021 m. posėdyje Pakruojo rajono savivaldybės taryba vienbalsiai pritarė Lietuvos mokslų akademijos Teodoro Grotuso fondo ir Pakruojo rajono savivaldybės bendradarbiavimui įamžinant Teodoro Grotuso (1785–1822) atminimą.

Teodoras Grotusas – pasaulinio garso mokslininkas, elektrolizės, fotochemijos dėsnių atradėjas, pirmasis Lietuvos fizikochemikas, geologas, šiandien žinomas kaip elektrochemijos ir fotochemijos klasikas, sukūręs pirmąją elektrolizės teoriją bei nustatęs pagrindinius šviesos poveikio dėsnius. Mokslininkas augo Gedučių kaime (Pakruojo rajone netoli Žeimelio) Gedučių dvarininkų bajorų šeimoje. 1808 m. T. Grotusas visam laikui apsigyveno savo motinos dvare Gedučiuose, kur buvo įsirengęs laboratoriją. Ten 1822 metais ir mirė.

2022 m. bus praėję lygiai 200 metų nuo T. Grotuso mirties. Šia proga Seimui siūloma 2022 m. paskelbti Teodoro Grotuso metais, todėl atminimo įamžinimo klausimai, kurie sprendėsi ne vienerius metus, šiuo metu yra ypač aktualūs.

Dar 2019 m. Pakruojo rajono savivaldybė ir Lietuvos mokslų akademija pasirašė bendradarbiavimo sutartį, o 2020 m. aptarti paminklo statybos idėjos į

Pakruoį atvyko Lietuvos mokslų akademijos (LMA) delegacija. Tąkart sutarta, kad savivaldybė ir Lietuvos mokslų akademija imsis veiksmų ir pagaliau įamžins nusipelnusio mokslininko atminimą – Žeimelio centre pastatys Kęstučio Balčiūno sukurtą paminklą, kurio maketas jau daug metų eksponuojamas Pakruojo krašto muziejuje „Žiemgala“.

Iki šiol mokslininko atminimą Žeimelyje saugo muziejuje surinkta medžiaga apie jį, jo vardu pavadinta viena miestelio gatvė. Asmenybės svarbą liudija įprasminimas šalies mastu – gabiems studentams teikiama Teodoro Grotuso premija, o Vokietijoje veikia mokslininko rėmėjų draugija, ne kartą mokslininko elektrolizės, fotochemijos dėsnių atradimui pagarsinti įvairiuose mokslininkų forumuose užsienio šalyse.

Šiuo metu LMA ir Pakruojo rajono savivaldybė jau yra pasirašę paramos sutartį ir Teodoro Grotuso fondas pervedė sumą, reikalingą paminklui iš bronzos išlieti. Savivaldybė baigia atlikti visas teises procedūras, kad artimiausiu metu su skulptoriumi K. Balčiūnu būtų pasirašyta sutartis ir prasidėtų skulptūros liejimo darbai. Savo ruožtu atsakingi savivaldybės specialistai rengia aikštės ir paminklo prieigų sutvarkymo projektą.

Kad idėja būtų visiškai įgyvendinta, reikalinga ir visuomenės parama. Norinčiuosius prisidėti prie atminimo įamžinimo iniciatyvos, kviečiame aukoti į specialią Pakruojo rajono savivaldybės administracijos sąskaitą. Privatūs bei juridiniai asmenys, paaukoję ne mažesnę nei 500 eurų sumą, bus įrašyti į rėmėjų sąrašą, iškalta aplink paminklą. Ne mažesne kaip 50 eurų auka prisidėję asmenys bus apdovanoti specialiomis atminimo dovanomis.

Pakruojo rajono savivaldybės inf.

Kęstučio Balčiūno sukurtas Teodoro Grotuso paminklo maketas saugomas Žeimelio „Žiemgalos“ muziejuje

Rekvizitai piniginei aukai: Pakruojo rajono savivaldybės administracija; įstaigos kodas 288733050; banko sąskaita paramai Nr. LT124010045600030162, Luminor Bank AS bankas; paskirtis „Paminklo Teodorui Grotusui statybai“.

Prisidėdami prie prasmingos iniciatyvos, prisidedame ir prie garsaus mokslininko atminties įamžinimo.

ISSN 2029-7394

9772029739001